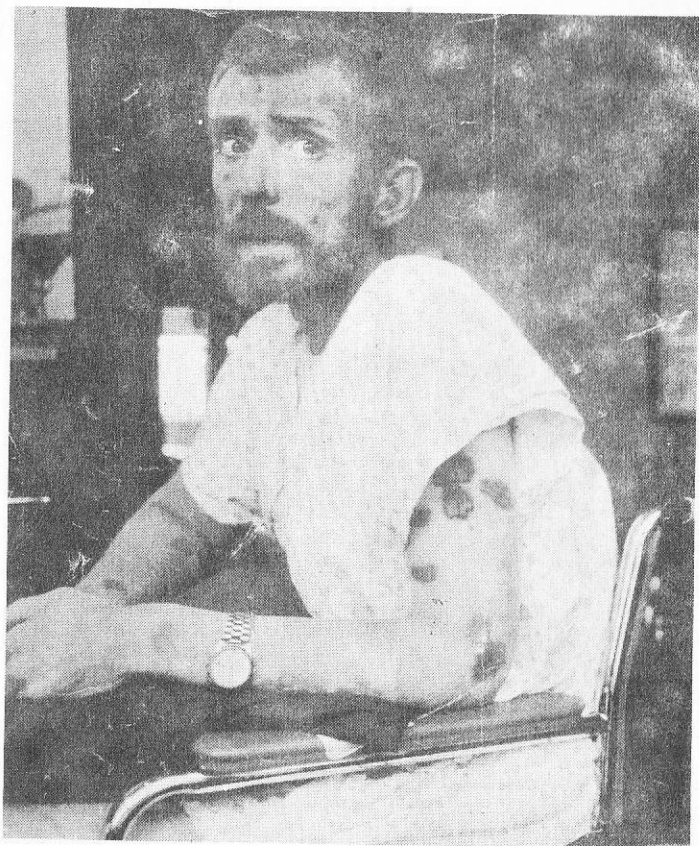

የኢድስ በሽተኛው

ምንጭ - ላይፍ ከተባለው መጽሔት የፐር 1988 እትም

ከጥቅም 11 ቍ. 1 የተገኘ

የኢድስ በሽታ

የኢድስ በሽታ

ከደነቀው አሣዬ

መስከረም 1981 ዓ. ም.

አዲስ አበባ

የሕግ ሥልጣን

• ሲሳይ በየገንዘብ

• ግንባታ ወርቅ

ምስጋና

“ የሊደስ በሽታ ” በሚል ርዕስ የዘጋጀሁት ይህ ጥናታዊ ጽሑፍ የታደሉትን ገብ ይመታ ዘንድ የልተቀጠበ ድጋፍ ያደረጉ ልጅን ጓድ ኮሎኔል ዶ/ር ጌታቸው ታደሰ ፣ የጤና ጥበቃ ም/ሚኒስትር ፣ ጽሑፉን ከመቶ ለንፃር በዝርዝርና በተደጋጋሚ በመመልከት ሐሳባቸውን ያካፈሉትን በጤና ጥበቃ ሚኒስትር የሊደስ መከላከያና መቀጣጠሪያ ማስተባበሪያ ጽ/ቤት ልዩ ልዩ ባለሙያዎች ፣

ጓድ ዶ/ር ጌታቸው ገዛው ፣ የሊደስ መከላከያና መቀጣጠሪያ ቢሮ ኃላፊ ፣

” ተክሌ ሐደጉ ፣ የጤና ለመባበቅ ተምህርተ ዋና ክፍል ተ/ኃላፊ ፣

” ዶ/ር መንግሥቱ ምሕረት የሰርቪላይዝ ዋና ክፍል ኃላፊ

” ዶ/ር ጌታቸው ወርቅ ዓለማየሁ ፣ የላቦራቶሪ ፣ ደም ባንክና ጀርም ለልባዊት /Sterilization/ ዋና ክፍል ኃላፊ

” ዶ/ር ኃይለ ሠላሳ ፣ የሊደስ ክሊኒካል ሥራዎችና ማገጃ ሚኒስትር ዋና ክፍል ኃላፊ ፣

እንዲሁም ከመጀመሪያው ጥናቱን ለማካሄድ ከወሰነውበት ሕላት ለንስት ለስክ ለሁን ከጉኔ ባለመለየት በሐሳብ ለረዳች ለባለቤቷ ለወ/ሮ መሠረተ ባሕሩ እና ለቀርብ ጓደኛዬ ልባዊ ምስጋናዬን ለቀርባለሁ ።

ደንቀው አሳዩ

መታሰቢያነቷ

ለገደ ፍሥሐ ጥላሁን

» አስረሱ ምስክር

» ለይኩን ካሣሁን

» አያልነህ የሻው

» አጻኛ አገሬ

ይሁን ።

ማውጫ

1. ምዕራፍ አንድ	
አጠቃላይ መግቢያ	6
2. ምዕራፍ ሁለት	
የኤድስ በሽታ መንስኤና የሚታወቅበት ዘዴ	13
3. ምዕራፍ ሶስት	
ኤድስ የሚተላለፍባቸው መንገዶች	19
4. ምዕራፍ አራት	
የኤድስ በሽታ በአፍሪካ	33
5. ምዕራፍ አምስት	
ኤድስን መከላከልና መቆጣጠር	43

ምዕራፍ አንድ

አጠቃላይ መግቢያ

የሕክምና ባለሙያዎችና የሳይንስ ሊቃውንት ባደረጉት ምርምር በወሲባዊ ግንኙነት የተነሳ የሚከሰቱ ከሠላሳ በላይ የሚሆኑ ተላላፊ በሽታዎች እንዳሉ አረጋግጠዋል። እነዚህ በወሲባዊ ግንኙነት የሚተላለፉ በሽታዎች እስከ ቅርብ ዓመታት ድረስ የሰውን ልጅ ሲያሰቃዩ፣ በየሀገሮች ማኅበራዊና ኤኮኖሚያዊ ሕይወት ላይም ተጽዕኖ ሲያሳድሩ ቆይተዋል። ከእነዚህ ተላላፊ በሽታዎች መካከል ለአብዛኛዎቹ የመፈወሻ መድኃኒት የተገኘ በመሆኑ የሚያስከትሉት ጉዳት እየቀነሰ መጥቷል። ቂጥኝ፣ ከርከር፣ ጨብጥ ወዘተ ለመሳሰሉት በወሲባዊ ግንኙነት ከሰው ወደ ሰው ለሚተላለፉ በሽታዎች የመከላከያ ክትባት ባይገኝላቸውም የመፈወሻ መድኃኒቶች የተገኙ ላቸው በመሆኑ አስጊነታቸው እየቀነሰ መጥቷል።

ዛሬ መላውን የዓለም ሕዝቦችና መንግሥታት እጅግ በማሳሰብና በፍርሃት በመናጥ ላይ የሚገኘው በአመዛኙ በወሲባዊ ግንኙነት የሚተላለፈው በሽታ “ኤድስ” በመባል ይታወቃል። “ኤድስ” የዓለምን ሕዝቦችና መንግሥታት እጅግ ያሳስባቸው ያለ ምክንያት አይደለም። እንደ ሌሎች ተላላፊ በሽታዎች ሁሉ የመከላከያ ክትባትም ሆነ የመፈወሻ መድኃኒት ባሁኑ ጊዜ ያልተገኘለት በመሆኑ ነው። ስለሆነም “ኤድስ” የመከላከያ ክትባትም

ሆነ የመፈወሻ መድኃኒት ያልተገኘለት፣ በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ ሰዎችንም ሕይወት እየቀማ የዓለምን ሕዝቦች ሥጋት ላይ የጣለ በሽታ በመሆኑ በመከላከልና በመቆጣጠር ረገድ እያንዳንዱ ሰው ተገቢውን ጥንቃቄ ለማድረግ ይችላል ዘንድ ስለ በሽታው ያለውን ግንዛቤ ለማዳበር ይህ አጭር ጥናታዊ ጽሑፍ ተዘጋጅቷል።

የዚህ ጥናታዊ ጽሑፍ አዘጋጅ በሽታውን በሚመለከት በወጡት አንዳንድ ጽሁፎች ላይ ተመስርቶና ከጤና ባለሙያዎችም ጋር ተወያይቶ ለወገኖቻችን ግንዛቤ መዳበር የበኩሉን አስተዋጽኦ እንደሚያበረክት በማመን ይህን ጥናት አቅርቧል።

“ኤድስ” በእርግጥ አሳሳቢ፣ አስፈሪና አስደንጋጭ በሽታ ነው። በየዕለቱም የበርካታ ሰዎችን ሕይወት በመቅጨት ላይ ይገኛል። በሌላ በኩል ደግሞ ስለ በሽታው አብዛኛው ሕዝባችን በቂ ግንዛቤ የለውም። የመከላከያ ክትባትም ሆነ የመፈወሻ መድኃኒት የሌለው በሽታ እንደ መሆኑ መጠን በመከላከልና በመቆጣጠር ረገድ ንቁ ተሳትፎ ለማድረግ እንዲቻል ግንዛቤን ማዳበር ያስፈልጋል።

ለመሆኑ “ኤድስ” ምንድን ነው? ይህ ቃል ከአራት የእንግሊዝኛ ቃላት የመጀመሪያዎች ሆኖ የተወሰነው ነው። እነዚህ አራት የእንግሊዝኛ ቃላት Acquired Immune Deficiency Syndrome የሚሉት ሲሆኑ ከአራቱ ቃላት የተወሰዱት አራት ሆኖ የተባለ “AIDS” በአማርኛ ሲነበብ “ኤድስ” የሚለውን ስያሜ ይሰጠናል። እነዚህን አራት የእንግሊዝኛ ቃላት በጽንሰ ሃሳብ ደረጃ ወደ አማርኛ ተርጉመን ለመረዳት ብንሞክር የሰውነታችን በሽታን በተፈጥሮ የመከላከል ኃይል መዳከምና ማጥ

ቃት ይሆናል ። አንድ ሰው “ኤድስ” ይዞታል ሲባል ሰውነቱ በተፈጥሮ በሽታን መከላከል ተለያታል ማለት ነው ።

“ኤድስ” የሚለው የእንግሊዝኛ ቃል በብዙ ሰዎች ዘንድ የተለመደ ስለሆነ ቃሉን ለመለወጥ ሙከራ አልተደረገም ። ይልቁንስ ስለ በሽታው አንዳንድ የተለያዩ ሰያሚዎችና አጠራሮች ስለአሉ እነዚህን አጠራሮችና የተዛቡ አመለካከቶች አጠር አጠር ባለ መልክ ለማየት እንሞክራለን ።

አንዳንድ ሰዎች የእንግሊዝኛውን ቃል በሚገባ ለማንበብ ካለመቻላቸው የተነሳ ወይም በሌላ ምክንያት “አይድረስ” ብለው ሲጠሩት ይሰማሉ ። ሌሎች ደግሞ “ቀሣፊ በሽታ” ብለው ይጠሩታል ። “ድንበር የለሽ ወረርሽኝ”¹ ብለው የሚጠሩትም አሉ ። እነዚህ ሶስቱም አጠራሮች “ኤድስ” የሚለውን ጽንሰ ሃሳብ በተለያዩ አባባል ለመግለጽ የሞከሩ ናቸው ።

ከዚህም ሌላ በኅብረተሰባችን ዘንድ አልፎ አልፎ የሚደመጥ እጅግ አሳሳቢ የሆነ አመለካከት አለ ። ይህም ከግንዛቤ ማነስ አለበለዚያም ከማፈዝ የመጣ ነው ። የዚህ የተሳሳተ አመለካከት ጭብጥ “ኤድስ” አበሻን ሊደፍር ስለማይችል በመጣበት እግሩ ጓዙን ጠቅልሎ ወደ ሃገሩ ተመልሷል የሚል ሲሆን በሚከተሉት ስንኞች ይገለጻል ።

¹ የመናገሻ አውራጃ መምህራን ማኅበር ፣ የመናገሻ አውራጃ መምህራን ማኅበር ዓመታዊ መጽሔት ፣ ነሐሴ 1979 ፣ ገጽ 32 ።

“እኔም አይረባ ነኝ ኢትዮጵያ መግባቱ ፤

የሚበሉት ቃሪያ የሚጠጡት ካቱ”² ተብሏልና።

በመሠረቱ ከላይ በተሰጡት ሶስት አጠራሮችም ሆነ በግጥም መልክ በቀረበው የተዛባ አመለካከት ላይ አንዳንድ ማብራሪያ ማድረግ ተገቢ ነው ። በእርግጥ ጽሑፉን ዘልቀን ስንጨርስ ስለ በሽታው በቂ ግንዛቤ እንደሚኖረን ተስፋ ባደርግም በዚህ ደረጃ ጥቂት ነጥቦችን ለማንሳት እወዳለሁ ።

“ኤድስ” የሚለውን “አይድረስ” ብለው የሚጠሩት አንድም የእንግሊዝኛውን አጠራር ለመናገር ከመነጩ ፍላጎት ሆኖ እንደ እንግሊዝኛው ለማንበብ ካለመቻል ሲሆን ፣ በሌላ በኩል ደግሞ የበሽታውን ኣደገኛነት ለመግለጽ ይሆናል የሚል ግምት አለኝ ።

በሁለተኛ ደረጃ “ቀሣፊ በሽታ” የሚለውን ሐረግ እንመልከት ። “ቀሣፊ” ወይም “መቅሰፍት” የሚለውን ቃል ወይም ጽንሰ ሃሳብ ከሁለት አቅጣጫ መመልከት ይገባል ። በአንድ በኩል “ቀሣፊ” የሚለው ድንገት የሚመጣና ከፍተኛ ጉዳትን የሚያስከትል አደጋን ያመለክታል ። የሰው ፣ የእንስሳት ፣ ወዘተ ሕይወት ድንገት በወረደ መብረቅ ፣ በባረቀ ጥይት ፣ ባልታሰበ ጉርፍ ያልፋል ። በዚህ ጊዜ ሕይወት “ተቀሠፈ” እንላለን ። በዚህ ገጽታው የተመለከተው እንደሆነ “ኤድስ” ቀሣፊ አይደለም ። ምክንያቱም ይህን በሽታ የሚያመጡት “ኤች አይ ቪ” በመባል የታወቁት ቫይረሶች ከበሽተኛው ሰው ወደ ጤነኛው ከተላለፉ በኋላም የተወሰነ ዕድሜ ይሰጣሉና ነው ።

² ባለቤቱ የማይታወቅ በሕዝብ የሚነገር ግጥም ነው ።

በሌላ በኩል ደግሞ “ ቀሣፊ ” የሚለው ጽንሰ ሃሳብ ገዳይ ፡ አጥፊ የሚሉትን ሃሳቦች የሚገልጽ ነው ። በዚህ ገጽታው “ ኤድስ ” ቀሣፊ ነው ። ምክንያቱም አንድ ሰው በቫይረሱ ከተለከፈ በኋላ ይዋል ይደር እንጂ የሰው ነቱ በሽታውን በተፈጥሮ የመከላከል ኃይል ይዳከምና በመጨረሻው መሞቱ የማይቀር ነውና ። እስከአሁን ድረስ አስተማማኝ የሆነ መድኃኒት አልተገኘለትምና “ ኤድስ ” ን በዚህ ገጽታው “ ቀሣፊ ” ብሎ መጥራቱ ተገቢ ነው ።

በሶስተኛ ደረጃ የምንመለከተው “ ድንበር የለሽ ” የሚለውን ጽንሰ ሃሳብ ይሆናል ። ይህን ስንል ምን ማለታችን ነው ? በእርግጥ እንደሌሎች ተላላፊ በሽታዎች ሁሉ “ ኤድስ ” ከአንድ ሰው ወደ ሌላው የሚተላለፍ እንደ መሆኑ የመሠራጨት ኃይሉ ከፍተኛ ነው ። ይሁን እንጂ “ ኤድስ ” እንደ ጉንፋን ፣ ወይም እንደ ሳንባ ነቀርሳ በትንፋሽ በቀላሉ የሚተላለፍ አይደለም ። እንዲሁ ከአየር ጋር ተደባልቆ መጥቶ የሚጣበቅብን ፣ አንዳንድ ሰዎች እንደሚገምቱት በሽተኛው በጠጣበት በመጠጣት፣ በበላበት በመብላት ፣ በተኛበት በመተኛት የሚተላለፍ አይደለም ። “ ኤድስ ” የሚተላለፍባቸው መንገዶች በሚለው ርዕስ ሥር በዝርዝር እንደምንመለከተው የመተላለፊያ መንገዶች የተወሰኑ ናቸው ። እነዚህን በሽታው የሚተላለፍባቸውን መንገዶች በዝርዝር በመረዳት ራስን በቫይረሱ ከመለከፍ ለማዳን ይቻላል

ታዲያ ይህ ከሆነ “ ድንበር የለሽ ” ለምን ተባለ የሚል ጥያቄ ማስከተሉ አይቀርም ። ስለ በሽታው ባሕር ያት ያጠኑ ባለሙያዎች “ ድንበር የለሽ ” የሚያሰኘው ቫይረሱ በየትኛውም የዓለማችን አካባቢ ሊኖር ስለሚችል ነው ይላሉ ። አንዳንድ የበሽታ አስተላላፊ የሆኑ ቫይረ

ሶች በሞቃት አካባቢ አይኖሩም ። ሌሎች ደግሞ በቀዝቃዛ አካባቢ ለመራባት አይችሉም ። ኤችአይቪ የተባለው የ “ ኤድስ ” መንስኤ የሚሆነው ቫይረስ ግን በየትኛውም የዓለም ክፍል ፣ የአየር ሁኔታ ፣ መልክዓ ምድራዊ አቀማመጥ ፣ ከዚያም አልፎ ድሃ ከሃብታም ፣ ጥቁር ከነጭ ሳይለይ በየትኛውም የኤኮኖሚ ደረጃ ሊኖርና ሊተላለፍ የሚችል ነው³ ። “ ኤድስ ” ን አስከፊ ፣ አስደንጋጭና “ ድንበር የለሽ ” ያሰኘውም ይኸው ባሕር ይው ነው ።

ከስያሜና ከአጠራር ባሻገር ሕዝቡ ስለ “ ኤድስ ” ሊኖረው ከሚገባው ግንዛቤ ፣ መውሰድ ካለበት የመቆጣጠርና የመከላከል ሚና አንጻር በግጥም መልክ የቀረበው አመለካከት ግን “ ትጥቅ አስፈቺ ” በመሆኑ ከፍተኛ ትኩረት ሊሰጠው ይገባል ። ግጥሙን እንደገጠሙት ወይም እንደሚያዜሙት ሰዎች አስተሳሰብ “ ኤድስ ” በቃሪያና በካቲካላ የሚጠፋ ቢሆን ኖሮ ለራሳችን ቀርቶ ዛሬ በፍርሃት ተውጦ ለሚገኘው የሰው ዘር ሁሉ በደረስን ለት ነበር ። ታዲያ ግጥሙን የሚሰማው ዜጋ ሁሉ ተመጣጣኝና አንድ ዓይነት ግንዛቤ ሊኖረው ስለማይችል ቀልድን ከዕውነት ባለመለየት ወደ ወሲባዊ ግንኙነት ከማምራት በፊት ወደ ቃሪያና ካቲካላ ገበያ እንዳያመራ ይህን የተሳሳተ አመለካከት ማስተካከል ያሻል ።

በእርግጥ ዛሬ በሃገራችን በሽታው ይህን ያህል ተዛምዷል ለማለት የሚያስችል ትክክለኛ ማስረጃ ባይኖርም የምንኖርባት ዓለም በአደረገችው የሥልጣኔና የቴክኖ

³ ዶ/ር ጌታቸው ግዛው ፣ በጤና ጥበቃ ሚኒስቴር የኤድስ መከላከያና መቆጣጠሪያ ፕሮግራም ማስተባበሪያ ቢሮ ኃላፊ ፣ በውደደት ወቅት የተገኘ ።

ሎጂ ምጥቀት የተነሳ በተፈጠረው ግንኙነት ትናንት አፍሪካ ፡ አውሮፓ ወይም አሜሪካ የነበረው ሰው ዛሬ በመካከላችን ሊገኝ ስለሚችል በ “ ኤድስ ” አስተላላፊ ቫይረስ ተለክፎ መጥቶ ከሆነ ቫይረሱን በጤነኞች ላይ ሊያዛምት ይችላልና ይህን መሳዩን “ ትጥቅ አስፈቺ ” ወይም የሚያዘናጋ አመለካከት በብርቱ መዋጋት አለብን ።

በዚህ አጋጣሚ የኬንያ የጤና ጥበቃ ሚኒስቴርና የቀይ መስቀል ማኅበር የ“ ኤድስ ” ን በሽታ ለመከላከልና ለመቆጣጠር ለሕዝባቸው ባሰራጨት በራሪ ጽሑፍ ላይ መሪ መፈክር አድርገው የተጠቀሙበትን “ ፍርሃትን ሳይሆን ትክክለኛ መረጃን አሰራጩ ” የሚለውን ከዚህ ላይ መጥቀስ ተገቢ ነው ። በእርግጥ ከላይ የጠቀስነው አዘናጊ ግጥም “ ድፍረትን ” እንጂ “ ፍርሃትን ” አላሰራጨም ። በትክክለኛ መረጃ ያልተደገፈ ድፍረትም አደገኛ ነውና ወገናችንን እንዳናሳስት መጠንቀቅ ይኖርብናል ። የዚህ ጽሑፍ አጠቃላይ ተልዕኮም ግንዛቤያችንን ማዳበር ነው ።

* Catherine Bond and Riba Linden, «AIDS: RACE Against Mounting Odds » South, April 1987, p. 111.

ምዕራፍ ሁለት

የኤድስ በሽታ መንስኤና የሚታወቅበት ዘዴ

አንዳንድ የበሽታ ዓይነቶች ከሕመምተኛ ወደ ጤነኛ ሰው በቀላሉ ይተላለፋሉ ። እናም ተላላፊ በሽታዎች /Transmissible Diseases/ በመባል ይታወቃሉ ። እነዚህ ተላላፊ በሽታዎች በባክቴሪያ ፣ በቫይረስና በሌሎች የበሽታ መንስኤዎች /Causitive Agents/ እንደሚመጡ ይታወቃል ። ኤድስም አንዱ ተላላፊ በሽታ ነው ። መንስኤውም ቫይረስ ነው ።

የኤድስ በሽታ መንስኤ የሚሆነው ቫይረስ በእንግሊዝኛው አጠራር (Human Immunodeficiency Virus) (HIV) በመባል ይታወቃል ። ኤችአይቪ (HIV) የሚባለው ቫይረስ ስለ ኤድስ በሽታ አንዳንድ ፍንጭ እስከተገኘበት እ.ኤ.አ. እስከ 1980ዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ድረስ አይታወቅም ነበር ። ነገር ግን ኤድስ ከተከሰተ በኋላ የቫይረስ ተመራማሪ ሊቃውንት በአጭር ጊዜ ውስጥ ሰፊ ጥናትና ምርምር በማድረግ ላይ በመሆናቸው እ.ኤ.አ. እስከ 1990 ድረስ ከማናቸውም ቫይረስ ይልቅ ስለ ኤችአይቪ የላቀ ፣ ዕውቀት ይኖራቸዋል ተብሎ ተገምቷል ።

1 Andrew Scott, « The Virus behind the disease » New Scientist, 26 March 1987, p. 36

ኤችአይቪ ወደ ሰውነታችን ከገባ በኋላ በሽታን ለመቋቋም ያለንን የተፈጥሮ የመከላከል ኃይል ማጥቃት ይጀምራል። እንደሚታወቀው ሁሉ በሰውነታችን ውስጥ ልዩ ልዩ ተግባራት ያሏቸው በብዙ ሚሊዮን የሚቆጠሩ ሕዋሳት (CELLS) ይገኛሉ። ከነዚህ ሕዋሳት መካከል አንዱ የነጭ ደም ሕዋስ አንድ ክፍል የሆነው ቲ.4. የተባለው ሕዋስ ነው። ቲ.4. ሰውነታችን በሽታን በተፈጥሮ ለመከላከል እንዲችል የሚረዳን ሕዋስ ነው።

በሌላ በኩል ደግሞ ኤችአይቪ የተባለው የኤድስ መንስኤ የሆነው ቫይረስ ቲ.4. የተባሉትን የነጭ ደም ሕዋሳት የማጥቃት ኃይል አለው። እንግዲህ ቲ.4. የተባሉት ሕዋሳት በኤችአይቪ ሲጠቁና በመጨረሻውም ሲሞቱ የሰውነታችን በሽታን በተፈጥሮ የመከላከል አቅም ይዳከማል።

ኤችአይቪ ቲ.4. የተባለውን የነጭ ደም ሕዋስ ያጠቃልል። ቲ.4 የተባለው ሕዋስ ደግሞ ሰውነታችን በሽታን በተፈጥሮ ለመከላከል የሚረዳ ነው። የቲ.4. በኤችአይቪ መጠቃት ማለት እንግዲህ ሰውነታችን በሽታን በተፈጥሮ የመከላከል አቅም ማነስ ማለት ነው። ይህም በኤድስ ለመለከፍና በመጨረሻውም ለሞት ያደርሳል።

ለመሆኑ አንድ ሰው በኤችአይቪ ቫይረስ መለከፉን እንዴት ሊያውቅ ይችላል? ይህን ለማወቅ የተለያዩ ዘዴዎች እንዳሉ ሲታወቅ እስከአሁን ድረስ የተገኘው የተሻለ አማራጭ መንገድ ግን በደም ምርመራ² መሆኑን ሚስተር ስኮት ተናግረዋል። ይሁን እንጂ በበሽታው

² እንደላይኛው፣ ገጽ 37 ።

መያዝ አለመያዝን ለማረጋገጥ የሚደረገው የደም ምርመራ ከፍተኛ ወጪን የሚጠይቅ ነው። ለምሳሌ የህል የፈረንሣይ ሕዝብ በዓመት ሁለት ጊዜ የደም ምርመራ ቢደረግለት የአራት ቢሊዮን³ የአሜሪካ ዶላር ወጪ ይጠይቃል። ይህም በመሆኑ ሁሉም መንግሥታት ለኤድስ ሕመማችን ተገቢውን እንክብካቤ ለማድረግ ከአቅማቸው በላይ እንደሚሆን ሲገመት እ.ኤ.አ. በ1991 የአሜሪካ መንግሥት ለኤድስ ሕመማችን ከስምንት ቢሊዮን⁴ ዶላር በላይ ወጪ እንደሚያደርግ ተገምቷል። ይህ ከፍተኛ የሆነ የገንዘብ ወጭ በተለይ በማደግ ላይ ለሚገኙ ሀገሮች እጅግ ከአቅማቸው በላይ ስለሚሆንባቸው ሌሎች አማራጭ መንገዶችን መቀየስ ግድ ይሆንባቸዋል። በዚህ ረገድ ብዙ የባዮቴክኖሎጂ ኩባንያዎች በቀላሉ ለመመርመር የሚያስፈልጉትን መሣሪያ ሰርተው በሥራ ላይ ለማዋል ከፍተኛ ጥረት በማድረግ ላይ ይገኛሉ። ለምሳሌ ስቴስ የተባለው የአሜሪካ ኮርፖሬሽን ይህን መሳሪያ መሣሪያ ለመሥራት በተለያዩ ድርጅቶች በማስጠናት ላይ መሆኑ ይነገራል።

አንድ ሰው የደም ምርመራ ተደርጎለት በደሙ ውስጥ ኤችአይቪ መኖሩ ቢረጋገጥ ግለሰቡ በኤድስ በሽታ ተይዟል ማለት ብቻ አለመሆኑን⁵ ተመራማሪዎች ይናገራሉ። ምክንያቱም አንድ ሰው የኤድስ በሽታ ይዞ

³ Bill Hewith, Ruth Marshall and others, «The Politics of AIDS» *Newsweek*, August 10, 1987, p.14

⁴ J.D. Reed, John Barham and others, «Global War on AIDS» *TIME*, MAY 25, 1987, P.20.

⁵ Andrew Scott, «Tests to detect infection» *New Scientist* 26 March 1987, P.37

ታል የሚባለው በኤችአይቪ ቫይረስ በመለከፉ የተነሳ ሰውነቱ በሽታን መከላከል ሲያዳግተው ሲሆን ብዙ ሰዎች ግን በኤችአይቪ ከተለከፉ በኋላ ለብዙ ዓመታት ሊኖሩና በኤድስ መታመማቸውን የሚያረጋግጥ ትክክለኛ ምልክት ሳያሳዩ በጤናማ የቫይረስ ተሽካሚነት ሊኖሩ ስለሚችሉ ነው ።

ከሶስት እስከ አምስት ዓመታት ድረስ የተካሄዱ የጥናት መረጃዎች እንደሚያመለክቱት በኤችአይቪ ቫይረስ ከተለከፉ ሰዎች መካከል ከ15-20 በመቶ የሚሆኑት በቫይረሱ ከተለከፉ ከሶስት ዓመት በኋላ ኤድስ የሚይዛቸው ሲሆን ከአምስት ዓመት በኋላ ደግሞ ከ25-30⁶ በመቶ የሚሆኑትን እንደሚያጠቃቸው ጥናቶች ያመለክታሉ ።

የአንዳንድ ሰዎች በሽታን በተፈጥሮ የመከላከል ኃይል ኤችአይቪን ሊዋጋ ፣ ያለበለዚያም ጉዳት ሳያደርስ ለብዙ ጊዜ እንዲቆይ ሊያደርግ ይችላል ። ይሁን እንጂ ስለዚህ ጉዳይ እርጠኛ ለመሆን ለረዥም ጊዜ መጠበቅንና ማረጋገጥን ይጠይቃል ።

የደም ምርመራ በጣም ውድ ቢሆንም የኤችአይቪ ቫይረስ በደም አማካይነት ከአንድ ሰው ወደ ሌላ ሰው እንዳይሸጋገር ለመቆጣጠር ይረዳል ። ያም ሆኖ ግን በደም ምርመራም ቢሆን አንዳንድ አስተማማኝ ያልሆኑ ጉዳዮች ሊያጋጥሙ ይችላሉ ። ከነዚህ አስተማማኝ ካልሆኑ ጉዳዮች መካከል አንዱ አንድ ሰው በኤችአይቪ በተለከፈበትና በበሽታው መንስኤ መያዙ በሚታወቅበት መካከል ረዥም ጊዜ የሚያልፍ መሆኑ ነው ። ይህ ረዥም የጊዜ

⁶ እንደላይኛው ።

ክልል በአመዛኙ ከአራት ሳምንቶች እስከ አራት ወራት ሊደርስ የሚችል ሲሆን አልፎ አልፎ ከዚያም የረዘመ ሊሆን ይችላል ። በአንዳንድ ሰዎች ላይም ሳይታወቅ ከዓመት በላይ ሊቆይ እንደሚችል ይገመታል⁷ ። በሌላ በኩል ደግሞ አንዳንድ ሰዎች በቫይረሱ ከተለከፉ በኋላ ጸረ ኤችአይቪ አንቲቦዲዎች ፈጽሞ የማይታይባቸው መሆኑን የማያረጋግጡ መረጃዎች ተገኝተዋል ። ለምሳሌ አንድ ሕጻን በተደጋጋሚ የደም ምርመራ ተደርጎለት አሉታዊ (Negative) ውጤት ቢያሳይም በኤድስ መያዙ⁸ የተደረሰበት መሆኑን ሚስተር ስኮት አመልክተዋል ። ይህ ሊሆን የቻለው የተፈጥሮ የበሽታ መከላከያ አቋማችን አሰራር በሕጻናት ዘንድ ለየት ያለ ባሕርይ ስለአለው መሆኑ ተገምቷል ።

ስለዚህ የደም ምርመራ አድርገን ውጤቱ አሉታዊ (Negative) ሆነ ማለት ፈጽሞ በቫይረሱ አልተለከፍንም ለማለት እንደማያስችል መገንዘብ ጠቃሚ ነው ። በአመዛኙ ግን የበሽታው መንስኤ አልተላለፈም ለማለት ያስችላል ። በዚሁ አኳያ አንዳንድ ጊዜ የደም ምርመራው ውጤት አዎንታዊ ምልክት (Positive) በማሳየቱ በቫይረሱ ተለክፈናል ብለን ልናምን እንችላለን ። በመሆኑም እነዚህን የመሳሰሉትን አስተማማኝ ያልሆኑ ሁኔታዎች ፈጽሞ ሊያስወግድ የሚችል ቫይረሱን በቀላሉና በቀጥታ ለመመርመር የሚችል መሣሪያ መፍጠር ነው ።

⁷ እንደላይኛው ።

⁸ እንደላይኛው ።

በኤችአይቪ መለከፋችንን የምናውቀው ከላይ እንደ ተገለጸው የደም ምርመራ በማድረግ ሲሆን አንዳንድ ምልክቶችም ሊጠቁሙ ይችላሉ ። ይህም ሲባል በኤችአይቪ የተለከፉ ሰዎች ሁሉ ተመሳሳይ ምልክቶች ይታዩባቸዋል ማለት አይደለም ። በዚህ ረገድ የተካሄዱ ጥናቶች እንደ ሚያመለክቱት በኤችአይቪ ተለክፈው ሶስት ዓመት ያህል ከሆናቸው ሰዎች መካከል ከ30-40 በመቶ የሚሆኑት ትኩሳት፣ ላብ፣ ማሳከክ፣ ድካም፣ ምክንያቱ ያልታወቀ የክብደት መቀነስና ተቅማጥ⁹ የመሳሰሉ ምልክቶች ይታዩባቸዋል ። እንደነዚህ ያሉት ምልክቶች ከኤ ድስ ጋር የተዛመዱ¹⁰ የጤና ችግሮች እንደሆኑ የጤና ባለሙያዎች ይገልጻሉ ።

⁹ Georgina Ferry, «How the Course of the disease Varies» *New Scientist*, 26 March 1987, p.36

¹⁰ ሥዩም አየሁኔ፣ የመምህራን ድምጽ ቅጽ 3½ ቁ. 2 አዲስ አበባ፣ ነሐሴ 1979፣ ገጽ 9 ።

ምዕራፍ ሦስት

ኤድስ የሚተላለፍባቸው መንገዶች

ቀደም ሲል በቀረቡት ምዕራፎች እስከ አሁን መድኃኒትም ሆነ ክትባት ስለአልተገኘለት በሽታ፣ ስለ ኤድስ፣ ግንዛቤ አግኝተናል ። ነገር ግን በሽታውን በመከላከልም ሆነ በመቆጣጠር ረገድ በቂ ተሳትፎ ለማድረግ የምንችለው የሚተላለፍባቸውን መንገዶች ጠንቅቀን ስናውቅ ነው ።

የኤድስ መንስኤ የሆኑት ኤችአይቪ የተባሉት ቫይረሶች ከአንድ ሰው ወደ ሌላ ሰው የሚሸጋገሩባቸው ሶስት ዋና ዋና መንገዶች አሉ ።

- ሀ. በበሽታው የተያዘ ወይም የቫይረሱ ተሸካሚ የሆነ ሰው ከጤነኛ ሰው ጋር ወሲባዊ ግንኙነት በማድረግ፤
- ለ. በበሽታው ከተለከፈው ሰው የተወሰደ ደም ለጤነኛ ሰው ሲሰጥ፤
- ሐ. በዚህ በሽታ የተለከፈች ሴት ጸንሳልጅ ስትወልድ፤

እስከአሁን በተደረጉ ሳይንሳዊ ምርምሮች እና ጥናቶች መሠረት ዋና ዋናዎቹ የ “ ኤችአይቪ ” መተላለፊያ መንገዶች እነዚህ ከላይ የተጠቀሱት ሶስቱ ሲሆኑ ስለ እያንዳንዳቸው ዘርዘር ባለ መልክ ለማየት እንሞክራለን ።

ሀ በወሲባዊ ግንኙነት የሚደረግ የ“ቫይረስ” ሽግግር

ይህን የቫይረስ መሸጋገሪያ መንገድ በሚመለከት የተለያዩ ምሁራንና የጤና ባለሙያዎች በሰፊው አትተዋል ። ከነዚህ ተመራማሪዎች መካከል አንዱ ሎንዶን በሚገኘው የቅድስት ማርያም ሆስፒታል የሕክምና ት/ቤት ውስጥ ከፍተኛ መምህር የሆነች ቶኒ ፒንቺንግ ቫይረሱ በወሲባዊ ግንኙነት ወቅት ከወንድ ወደ ወንድ፣ ከወንድ ወደ ሴት ወይም ከሴት ወደ ወንድ፣ ከሴት ወደ ሴት ሊተላለፍ እንደሚችል ገልጸዋል ።

በአንዳንድ አገሮች ውስጥ ከተለመደው የተፈጥሮ ሕግ ውጭ ወንድና ወንድ ወሲባዊ ግንኙነት ያደረጋሉ ። በዚህ ጊዜ አንደኛው “ኤችአይቪ” በተባለው የኤድስ መንስኤ ቫይረስ የተለከፈ ከሆነ ወደ ሌላው ሰው በቀላሉ ሊያስተላልፍበት ይችላል ። በተለመደው የግብረሰጋ ግንኙነት መሠረት በሁለት ተቃራኒ ጾታዎች መካከል ወሲባዊ ግንኙነት በሚደረግበት ወቅት ከሁለቱ አንደኛው በቫይረሱ የተለከፈ ከሆነ ወደ ጤነኛው ያስተላልፋል ። ይህም ማለት በወሲባዊ ግንኙነት ጊዜ “ቫይረሱ” ከወንድ ወደ ሴት ወይም ከሴት ወደ ወንድ ይተላለፋል ማለት ነው ። በሁለት ሴቶች መካከል በሚደረግ ግንኙነትም “ቫይረሱ” በቀላሉ ሊተላለፍ እንደሚችል ፒንቺንግ ይናገራሉ ።

¹ Sharon Kingman, «How you can catch it - and how you can't» *New Scientist*, 26 March 1987, p.39.

“ ቀደም ባሉት ጊዜያት የኤድስ መንስኤ የሆነው ቫይረስ ከአንድ ሰው ወደ ሌላ ሰው እንዲተላለፍ ከተፈለገ ለየት ያለ ወሲባዊ ግንኙነት ማድረግ ያሻል የሚል እምነት ነበር ። ነገር ግን ይህ ዕውነት አይደለም ”² የሚሉት ፒንቺንግ ማብራሪያቸውን በመቀጠል ለመተላለፍ የሚችለው የአንዱ ብልት በሌላው ብልት ውስጥ በሚገባ ዘልቆ ሲገባ ነው ። የአንድ ሰው ብልት በሌላው ውስጥ ዘልቆ እስከገባ ድረስ “ ኤችአይቪ ” በቀላሉ ይተላለፋል ይላሉ ።

ከተለያዩ የምርምር ውጤቶች መገንዘብ የተቻለው ሌላው ቁም ነገር ደግሞ በ “ ቫይረሱ ” የመለከፍ ዕድላችንን ለመቀነስ ከተለያዩ ሰዎች ጋር ወሲባዊ ግንኙነት የማድረግ ባሕርይአችንን ማቆሙ ነው ። ይህም ማለት ከተለያዩ ብዙ ሴቶች ወይም ወንዶች ጋር ወሲባዊ ግንኙነት የሚያደርግ / የምታደርግ / ወንድ ወይም ሴት ከማያደርግ / ከማታደርግ / ይልቅ በበሽታው የመያዝ እድሉ / እድሏ / የገባ ነው ። ምክንያቱም ከብዙዎቹ አንዱ ወይም አንዱ በቫይረሱ የተጠቃ / የተጠቃች / ሊሆኑ ይችላሉና ። በተመሳሳይ ሁኔታም አንዴ ቫይረሱ አንድ ጎብረተሰብ ውስጥ መግባቱ ከታወቀ በኋላ እንኳን የመሠራጨትና የመዛመት አቅሙ እንዲሁ ከወሲባዊ ግንኙነት ልምዳችን ጋር የተቆራኘ መሆኑ ተረጋግጧል³ ። በዚያ ጎብረተሰብ ውስጥ ከተለያዩ ወንድ ወይም ሴት ጋር ወሲባዊ ግንኙነት የማድረግ ልምድ ያለ

² እንደላይኛው ።

³ እንደላይኛው ።

ቸው ሰዎች ብዙ ከሆኑ ቫይረሱ ባጭር ጊዜ በብዛት ሊሰራጭ የሚችል ሲሆን፤ በሌላ በኩል ደግሞ የግብረ ሥጋ / የወሲብ / ፍላጎታቸውን መቆጣጠር የሚችሉ፤ እዚህም እዚያም የማይዘሉ ሰዎች በአሉበት ኅብረተሰብ ውስጥ ቫይረሱ በብዛት ሊሰራጭና ሊዛመት አይችልም። ከዚህ ጋር መጀመሪያውን ቫይረሱ የለከፋቸው ሰዎች ብዛት ማነስ ወይም መብዛት ሥርጭቱን እንደሚወስን ታውቋል።

የኤድስ በሽታ መንስኤ የሆነውን ቫይረስ በተመለከተ እ.ኤ.አ. ጥር 4 ቀን 1986 በእንግሊዝ የሕክምና መጽሔት ላይ የወጣ አንድ ጽሑፍ በተቃራኒ ጽታዎች መካከል የሚደረገውን የኤችአይቪ ሽግግር በዝርዝር ያስረዳል። በዚህ ጽሑፍ መሠረት በምዕራባዊያን ዘንድም በሽታው ከሴት ወደ ወንድ የሚሸጋገር መሆኑ የታመነበት ቢሆንም ከብዛት አንጻር ሲታይ ግን ከወንድ ወደ ሴት የሚደረገውን ያህል ጎልቶ እንደማይታይ በጥናቶች ተረጋግጧል። በአፍሪካ ውስጥም ቢሆን በሽታው ከሴት ወደ ወንድ ሊሸጋገር እንደሚችል እነዚህ ጥናቶች ያመለክታሉ። ሆኖም በተለይ አፍሪካ ውስጥ በሽታው በአመዛኙ የሚተላለፈው በሁለት ተቃራኒ ጽታዎች መካከል በሚደረግ ወሲባዊ ግንኙነት ሳቢያ እንደሆነ ጥናቶቹ አረጋግጠዋል።

እንግዲህ ኤፔክላይቪ ከሚሸጋገርባቸው ሶስት ዋና ዋና መንገዶች አንዱ ወሲባዊ ግንኙነት መሆኑን ከተረዳን ወሲባዊ ግንኙነት ከማድረግም በፊት ስለ ፍቅረኛዎ ጤንነት በትክክል የሚያውቁ ሊሆኑ

ይገባል። የፍቅረኛዎን የጤንነት ሁኔታ በትክክል የማያውቁ ከሆነ ግን በኮንዶም* መጠቀም የተመረጠ ነው። ከሁሉም ደግሞ ከአንድ መርጋት በሽታው ሊያስከትል ከሚችለው ያለ ዕድሜ መቀጫት እንደሚጠብቅ አይረሱ። ጠንካራ የቤተሰብ ግንኙነትና ጤነኛ ልጆችም ሊኖርዎት የሚችሉት በአንድ ሲረጉ ነው።

ለ. በደም አማካይነት የሚደረግ የቫይረስ ሽግግር።

የኤድስ በሽታ መንስኤ የሆነው “ኤችአይቪ” ቫይረስ ከአንድ ሰው ወደ ሌላ ሰው የሚተላለፍበት ሁለተኛው መንገድ በደም አማካይነት ነው። አንዳንድ ሰዎች በተለያዩ ምሽጎች የተነሳ የሌላ ሰው ደም የሚወስዱበት ሁኔታ ይፈጠራል። በአደጋ ምክንያት እና በቀዶ ጥገና ጊዜ ደም በብዛት ሲፈስ ወይም በሌላ ምክንያት በሰውነቱ ውስጥ ያለው ደም መጠን ሲቀንስ ከሌላ ሰው ወይም ከደም ባንክ የተወሰደ ደም ለሰዎች ይጨመርላቸዋል። በዚህን ጊዜ በኤችአይቪ የተበከለ ደም የተሰጣቸው እንደሆነ በቫይረሱ ይለከፋሉ።

ደም አንድ የኤድስ ቫይረስ ማስተላለፊያ መንገድ በመሆኑ እንግሊዝ አገር ውስጥ የሚገኘው የደም አገልግሎት ድርጅት በሽታው ሊኖርባቸው ይችላል ተብለው የሚገመቱ የኅብረተሰቡ

* ኮንዶም ኤድስን፣ የአባላዘር በሽታዎችንና ያልታፈለገ እርግዝናን ለመከላከል የሚረዳ በግብረሥጋ ግንኙነት ወቅት በወንድ ብልት የሚጠለት ላስቲክ ነው።

አባላት ደም ከመለገስ እንዲቆጠቡ አሳስቧል ። ከዚህም በተጨማሪ ከየግለሰቦች የሚገኘው ደም ሁሉ ለሌላ ሰው ከመስጠቱ በፊት ከኤችአይቪ ነጻ መሆኑ በምርመራ መረጋገጥ እንደሚኖርበት ድርጅቱ ጠቁሞ ይህም ሆኖ በደም አማካይነት የበሽታው መዛመት ጉዳይ አስጊ ሆኖ መገኘቱን አብራርቷል ። ኤችአይቪን በማስተላለፍ ረገድ ደም አሳሳቢና አስጊ የሚሆንበት ዋነኛ ምክንያት አንድ ግለሰብ ሳያውቀው በቫይረሱ ከተያዘ በኋላ ደም ሊለግስ ስለሚችልና ቫይረሱም ከአራት ሳምንታት እስከ ጥቂት ወራት ባለው ጊዜ ውስጥ የመኖሩ ምልክት በምርመራ ሊገኝ ስለማይችል ነው ።

ሆኖም በደም ልገሳ ሳቢያ ለበሽታው መን ስኬ የመጋለጡ ጉዳይ የጉላ አለመሆኑ በጥናቶች ተረጋግጧል ። በዚሁ እንግሊዝ አገር በሚገኘው የደም አገልግሎት ድርጅት በግምት ከ50 000⁴ ደም ተለጋሾች ውስጥ አንዱ በቫይረሱ ይለከፋል። ይህም የሚሆንበት ምክንያት የሌላ ሰው ደም ከተለገሳቸው ሕሙማን መካከል ግማሽ ያህሉ በሁለት ዓመታት ጊዜ ውስጥ በሕመማቸው ምክንያት ስለሚሞቱ ነው ።

በሌላ በኩል ደግሞ ደም የሚወሰድባቸው መርፌዎች ከአንድ ጊዜ አገልግሎት በኋላ የሚጣሉ ከሆነ ደም ለጋሾች ለቫይረሱ አይጋለጡም ። ጆርን በመብሳት፣ በዋገምትና በመሳሰ

ሎች ባህላዊ ክንዋኔዎች የተነሳ የኤችአይቪ ቫይረስ ሊተላለፍ ይችላል የሚል አመለካከት አለ ። ዳሩ ግን ይህ አመለካከት ተቀባይነት ቢኖረውም እስከ አሁን በተግባር አልታየም ። ይሁን እንጂ እነዚህን ለመሳሰሉት ድርጊቶችም አስፈላጊውን ጥንቃቄ ማድረግ ጠቃሚ መሆኑን የእንግሊዝ የሕክምና ባለሙያዎች ማሳበር አስገንዝቧል ።

ኤችአይቪ ያለበት ሰው በተወጋበት መርፌና ሲሪንጅ መጠቀም ለቫይረሱ መተላለፍ አመች ስለሆነ ጥንቃቄ ማድረግ ተገቢ ነው ። ስለሆነም መርፌ የሚወጥም ሆነ የሚወጥ ሰዎች ሁሉ በተቀቀለ መርፌና ሲሪንጅ መጠቀም እንዳለባቸው የተለያዩ ጥናቶች ያመለክታሉ ።

ሐ. ከእናት ወደ ልጅ የሚደረግ የቫይረስ ሽግግር

የኤድስ መንስኤ የሆነው ኤችአይቪ ቫይረስ ከአንድ ሰው ወደ ሌላው ሰው የሚሸጋገርበት ሶስተኛው መንገድ ከእናት ወደ ልጅ ነው ። አንዲት በኤድስ በሽታ የተያዘች ሴት በእርግዝናዋ ወቅት፣ በወሊድ ጊዜ፣ ያለበለዚያም ሕጻኑ ከተወለደ በኋላ በወተቷ አማካይነት ቫይረሱን ልታስተላልፍ እንደምትችል አንዳንድ የተደረጉ ጥናቶች ያመለክታሉ ።

⁴ እንደላይኛው ።

ይሁን እንጂ ኤድስ እንደሌሎች ተላላፊ በሽታዎች ሁሉ በቀላሉ ሊተላለፍ የሚችል አለመሆኑ በተለያዩ የጥናት ውጤቶች ተረጋግጧል ።

• ለምሳሌ ሎንዶን ውስጥ በሚገኘው የቅዱስ እስጢፋኖስ ሆስፒታል ውስጥ ለ400 የኤድስ ሕመማን አስፈላጊውን እንክብካቤ ያደርጉ ከነበሩ 150 የሆስፒታሉ ሠራተኞች መካከል አንድም በኤችአይቪ አለመያዛቸው ጉልህ ማስረጃ ነው ።

• በሌላም በኩል አሜሪካ ውስጥ ከኤድስ በሽታኞች ጋር ግንኙነት ከነበራቸው 1758 ነርሶች ፣ ዶክተሮችና የላቦራቶሪ ሠራተኞች መካከል በደማቸው ውስጥ የኤችአይቪ ቫይረስ የተገኘባቸው በ26ቱ ብቻ ሲሆን ከነዚህ በኤችአይቪ ከተለከፉት 26 ሰዎች መካከል 23ቱ ከተመሳሳይ ጾታ ጋር ወሲባዊ ግንኙነት የሚያደርጉ ወንዶች ሲሆኑ ከቀሩት ሶስት ሁለቱ ደግሞ ለሕመማን በተጠቀሙበት መርፌ በድንገት የራሳቸውን ሰውነት በመውጋታቸው መያዛቸው ታውቋል ። አንዱ ግን በቫይረሱ እንዴት ሊለከፍ እንደቻለ የሚያረጋግጥ መረጃ እስከአሁን አልተገኘም ።

• እንደገና እንግሊዝ አገር ውስጥ በኤችአይቪ የተለከፉ ሕመማንን ከሚረዱ የሕክምና ባለሙያዎች መካከል በድንገት የሕመማን ደም ወይም ሌላ ፈሳሽ የነኩ 150 ሰዎች ምርመራ ተደርጎላቸው በአማካይ 12 ወራት ድረስ ቫይረሱ ያልተላለፈባቸው⁵ መሆኑ ተረጋግጧል ።

⁵ እንደላኛዎቹ ።

እነዚህ ከላይ የጠቀስናቸው ምሳሌዎች ኤችአይቪ በቀላሉ ሊተላለፍ የማይችል መሆኑን ያረጋግጣሉ ። ባጠቃላይ አነጋገር የኤችአይቪ ቫይረስ ዋነኛ መተላለፊያው ወሲባዊ ግንኙነት ነው ። ዛሬ በዓለም ዙሪያ ከ5—10 ሚሊዮን⁶ የሚደርስ ሕዝብ በኤችአይቪ መያዙ ሲገመት እ.ኤ.አ. መጋቢት 26 ቀን 1987 በወጣው ዘገባ መሠረት በእንግሊዝ አገር ውስጥ ብቻ እንኳን ከ30 000 እስከ 70 000 የሚገመት ሕዝብ⁷ በኤችአይቪ መለከፉ ተረጋግጧል ።

እስከአሁን ድረስ ለኤድስ በሽታ መከላከያ ክትባትም ሆነ መፈወሻ መድኃኒት አልተገኘም ። ለወደፊቱ ሊገኝለት ቢችልም የብዙ ዓመታት ምርምር እንደሚጠይቅ የሕክምና ጠበብት ይናገራሉ ። ይህ ከታወቀ የምናደርገውን ወሲባዊ ግንኙነት ልምድ መግታትና መቆጣጠር ይኖርብናል ። አንድ የሕክምና ባለሙያ እንደገለጹት ሁሉ እያንዳንዳችን አጠገባችን ያለ ወዳጆችን በኤድስ እስከሚሞት ድረስ ዝም ብለን መመልከት የለብንም ።

የኤድስ መንስኤ ቫይረስ ከአንድ ሰው ወደ ሌላ ሰው የሚሸጋገርባቸውን መንገዶች ለማየት ሞክረናል ። ይሁን እንጂ በአንዳንድ ሰዎች የሚደመጠውን የተዛባ አመለካከት አብሮ መመርመሩ የሚበጅ ይሆናል ።

• በአንዳንድ ሰዎች አመለካከት በኤድስ በሽታ የተለከፈ ሰው በተጠቀመበት ዕቃ /ለምሳሌ ብርጭቆ ፣ ማንኪያ ፣ ሣህን/ መጠቀም ለኤችአይቪ መተላለፍ መንገድ ይከፍታል የሚል ግምት አለ ። ሌሎች ደግሞ ከኤድስ

⁶ Jonathan Mann, «AIDS IN AFRICA» *New Scientist*, 26 March 1987, p. 43.

⁷ *Ibid*, kingman.

በሽተኞች ጋር አብሮ በመኖር ቫይረሱ ሊተላለፍ እንደሚችል ይገምታል። እነዚህና የመሳሰሉ የተዛቡና የተሳሳቱ አመለካከቶች በመኖራቸው ተመራጭነታቸውን ሁኔታውን በበለጠ ትኩረት ተመልክተውታል።

• አጎት፡ ወንድም፡ ወላጅ፡ ልጆች ሆነው በሚኖሩ በት በ101 ሰዎች መካከል 39ኙ የኤድስ ሕመምን ናቸው። የቢዮት ዕቃዎችን፣ ሌሎች ቁሳቁሶችንም በጋራ ይገለገላሉ። ወሲባዊ ግንኙነት ግን አያደርጉም። ከነዚህ ሰዎች መካከል በቫይረሱ የተለከፈች አንዷት የ5 ዓመት ሴት ልጅ ብቻ ናት። ቫይረሱ ወደዚህች ሕጻን የተላለፈው ከኤድስ በሽተኛ እናቷ ሳይሆን አይቀርም ተብሎ ተገምቷል።

• አንድ በኤድስ የተያዘ ሰው አንዲት ሴትን ከፋኛ ነክስ። ስትኖረው ግን ኤችአይቪ አልያዛትም።

• በተመሳሳይ ሁኔታ ሎንዶን በሚገኘው የሕዝብ ጤና ጥበቃ ድርጅት ውስጥ የሚሰሩት ሚስተር ዮሴፍ ስሚዝ የተባሉ ሰው ለእንግሊዝ የሕክምና መጽሔት በላኩት ደብዳቤ እስከ አሁን ድረስ በመሳሳም ኤችአይቪ ለመተላለፉ አሳማኝ የሆነ መረጃ አልተገኘም ብለዋል። ሚስተር ስሚዝ በመቀጠልም “ በአንድ ብርጭቆ ወይም ከባድ በጋራ በመጠቀም መጠጣትም ቢሆን ለቫይረሱ መተላለፍ ምክንያት ሊሆን አይችልም ” ብሎ ተናግረዋል።

• በዋና ጊዜ የኤድስ ቫይረስ ከውሃው ሊተላለፍ ይችላልን? የሚል ጥያቄም ሊነሳ ይችላል። የምርምር ውጤቶች እንደሚያመለክቱት ኤችአይቪ ከበሽተኛው ወጥቶ ውሃ ውስጥ ከገባ ይበረዝና አስጊነቱ ይቀንሳል። በደንብ

⁸ እንደላይኛው ገጽ 38 ።

⁹ እንደላይኛው ።

የተጠበቀ፡ በጥንቃቄ የተያዘ፡ አስፈላጊ መድኃኒቶች የሚረጩበት የመዋኛ ሥፍራ ከኤችአይቪ ፈጽሞ ነጻ ነው። በተለይ ከሎሪን ኤችአይቪን የሚያጠፋ መሆኑ ይነገርለታል። የመዋኛው ሥፍራ በደንብ ያልተጠበቀና መድኃኒትም የማይረጭበት ቢሆን እንኳን ከኤችአይቪ ይልቅ ፖሊዎክስ¹⁰ የመሳሰሉ በሽታዎችን በቀላሉ ያስረጫል።

• ሕጻናት ብዙውን ጊዜ በወባ በሽታ የመለከፍ ዕድል ያጋጥማቸዋል። ከዚህ በመነሳት የኤድስ በሽታም በወባ ትንኝ ወይም በሌሎች ተመሳሳይ ደም መጣጭ በሆኑ ተባዮች አማካይነት ሊተላለፍ የሚችል የሚመስላቸው ሰዎች አሉ። ይህን እንጂ ሕጻናትን አስመልክቶ የተደረጉ ጥናቶች እንደሚገልጹት በኤድስ በሽታ በአብዛኛው አለመለከፋቸውን ነው። ምክንያቱም ሕጻናትን የኤድስ በሽታ የሚይዛቸው በአብዛኛው ከእናታቸው በመተላለፍ ብቻ በመሆኑ ነው። በተለይ አፍሪካ ውስጥ በኤድስ በሽታ ከሚያዙት ሰዎች አብዛኛዎቹ አካለ መጠን የደረሱ መሆናቸውን የተካሄዱ ጥናቶች ጠቁመዋል።

• የሰው ደም የሚመጡ ተባዮችን /ለምሳሌ የወባ ትንኝ ቅማል / በሚመለከት ጴጥሮስ ፓይሎትና ክርስቶፈርስ ስቶሬልድ የተባሉ ተመራጭነታቸውን ፓራሳይቲኦሎጂ ቱዴይ በተባለ መጽሔት ላይ ዝርዝር መግለጫ ሰጥተዋል። በመሰረቱ እነዚህ ደም መጣጭ የሆኑ ተባዮች ኤችአይቪን ማስተላለፍ እንደሚችሉ ያመለክቱ ሲሆን፡

¹⁰ እንደላይኛው ።

በአንደኛ ደረጃ እነዚህ ነፍሳት ከምራቃቸው ጋር ተቀላቅሎ የሚገኘውን ይህን ቫይረስ አካላትን በሚነድፉበት ወይም በሚበሰቡበት ጊዜ ሊያስተላልፉ ይችላሉ ። በእነዚህ ተባዮች አማካይነት ወደ ወባትንኝ የገባው ቫይረስ በወባትንኝ ውስጥ መኖርና መራባት መቻል አለበት ። ዳሩ ግን እነዚህን በመሳሰሉት ተባዮች ውስጥ ኤችአይቪን ማስገባትና እንዲራቡ ለማድረግ የተደረገው ሙከራ ሳይሳካ ቀርቷል ። ይህም በመሆኑ ኤችአይቪ በወባትንኝ ውስጥ መጀመሪያውኑ አልተራባምና ሊተላለፍ አይችልም ።

በሁለተኛው ደረጃ ደግሞ በትንኝ አፍ ላይ የሚገኝ ደም ከአንድ ሰው ወደ ሌላው ሊተላለፍ ይችላል ። ፓይ ኤትና ስቾፊልድ ይህን ሐሳብም ውድቅ አድርገውታል ። በቫይረስ አማካይነት የሚተላለፉ በሽታዎችን ትንኞች በእርግጥ ማስተላለፍ ይችላሉ ። ነገር ግን ይህን ሊያደርጉ የሚችሉ የቫይረሱ መጠን ከፍተኛ ሆኖ ሲገኝ ነው ። በተነጻጻሪ መንገድ ስንመለከተው ግን ኤችአይቪ በዚህ መንገድ ምናልባት ከአንድ ሚሊዮን ሕዝብ ውስጥ በአንድ ሰው ብቻ ሊተላለፍ ቢችል ነው¹¹ ይላሉ ። ፓይኤትና ስቾፊልድ ።

ይህ በዚህ እንዳለ በዓለም ጤና ጥበቃ ድርጅት የኤድስ ማስተባበሪያ ዲሬክተር የሆኑት ዶ/ር ጆናታን ማን በበኩላቸው ኤችአይቪ በወባትንኝ ወይም በሌሎች ተመሳሳይ ደም መጣጭ በሆኑ ተባዮች ሊተላለፍ እንደማይችል በዝርዝር አስረድተዋል ። በተለይም አፍሪካ ውስጥ ብዙውን ጊዜ የሚነሳው ጥያቄ ኤድስ በወባትንኝ ወይም በሌሎች ደም በሚመጡ ተባዮች ሊተላለፍ አይችልም ወይ ? የሚል ነው የሚሉት ዶክተር ማን መልሳችን “አይችልም”¹² ይሆናል ይላሉ ። የመጨረሻው መልስ

አይችልም የሚል ቢሆንም ኤድስ በወባትንኝ ወይም በሌሎች መሰል ደም መጣጭ ተባዮች አይተላለፍም ወይ ? የሚለው ጥያቄ በተደጋጋሚና በብዙ አካባቢ የሚነሳ በመሆኑ ትንሽ ዝርዝር አድርጎ መመልከት ይገባል ።

“ በመሠረቱ የወባትንኝ ወይም ሌሎች ደም መጣጭ ተባዮች ባይከለክሉና ሜካኒካል በሆነ መንገድ ኤችአይቪን ማስተላለፍ ይችላሉ ብሎ መገመት ይቻላል ይላሉ ዶክተር ማን ። ይሁን እንጂ በተለይ ኤችአይቪን በሚመለከት የማይቻልበት የራሱ የሆነ ምክንያት አለው የሚሉት ማን ወባ ወይም ንዳድ ለምሳሌ የወባትንኝን በጥቶ በሚገባበት ጊዜ ባይከለክሉ በሆነ መንገድ ይተላለፋል ። ወባትንኝ ውስጥ ከገባ በኋላም አቅጣጫውን አሳምሮ ምራቅ እጢዎች ውስጥ ይደርሳል ። ከምራቅ እጢዎች እንግዲህ ሌላ ጤነኛ ሰው በሚነክስበት (በሚነድፍበት) ወቅት ወባው ይተላለፋል ። ኤችአይቪን በተመለከተ ግን ይህ ሂደት የሚቻል አይደለም ። ምክንያቱም ቫይረሱ በማያጠቡ እንስሳት ጠባብ ሕዋሳት ውስጥ ሊረባ አይችልምና ።

በሌላ በኩል ደግሞ ሜካኒካል በሆነ መንገድም የኤችአይቪ ቫይረስ ለምን ሊተላለፍ እንደማይችል መመልከት ይገባል ። የወባትንኝ በኤችአይቪ የተበከለ ደም ልትመጥ ትችላለች ። ትንኝዋ ቫይረሱን ከወሰደች ስለምትረበሽ ከበሽተኛው ተነስታ ጤነኛውን ሰው ትነክሳለች ። በዚህ ጊዜ ኤችአይቪ ወደ ጤነኛው ሰው ይሸጋገራል ማለት ነው ። በዚህ ጽንሰ ሃሳብ መሰረት የወባው ትንኝ እንደተበከለ መርፌ አገለገለ ማለት ነው እንበል ። በዚህ ረገድ ሜካኒካል በሆነ መንገድ ቫይረሱ ሊተላለፍ አይችልም የሚለውን ጽንሰ ሃሳብ የሚያረጋግጡ አያሌ

¹¹ እንደላኛው 78 ። 39
¹² Ibid. Mann, P.42.

ምክንያቶች አሉ ። በመጀመሪያ ደረጃ በኤችአይቪ የተለከቱ አፍሪካውያንን በሚመለከት ከጾታና ከዕድሜ ጋር የተያያዘ መሆኑ ግልጽ ነው ። ምክንያቱም አፍሪካ ውስጥ ኤችአይቪ በአመዛኙ በወሲባዊ ግንኙነት ሳቢያ የሚተላለፍ ነውና ። እንግዲህ የወባ ትንኝ ኤችአይቪን የምታስተላለፍ ቢሆን ኖሮ ከ20—40 ዓመት ዕድሜ ክልል ውስጥ ያሉ ቅን ሰዎች ያህል ሕጻናትም በዚሁ ቫይረስ በተለከቱ ነበር ። በዚሁ አኳያ በነዚሁ አካባቢዎች በሕጻናትና ወጣቶች ላይ በርከቶ እንደሚገኝ ይታወቃል ። ኤችአይቪ ግን በጣም ዝቅተኛ ነው ።

አያሌ ጥናቶች እንደአመለከቱትም የኤድስ በሽታ በያዛቸው ቤተሰብ መካከል የሚኖሩ ሰዎች በጤነኛ ቤተሰብ ውስጥ ከሚኖሩ የተለየ በኤችአይቪ የመለከፍ ዕድል እንደሌላቸው ተረጋግጧል ። በመሆኑም ሰዎች አብሮ በመኖር የተነሳ ኤችአይቪ አይተላለፍባቸውም ። ሊተላለፍ የሚችለው በወሲባዊ ግንኙነትና በእናትና ልጅ መካከል ነው ። በሌላም በኩል የወባ ትንኝ ፣ ቅማል ፣ ትጓንና የመሳሰሉት ደም መጣጭ ተባዮች ኤችአይቪን ማስተላለፍ ቢችሉ ኖሮ የኤድስ በሽተኞች በሚገኙባቸው የአፍሪካ ሕዝቦች አካባቢ የበለጠ ተስፋፍቶ ይገኝ እንደነበር ዶ/ር ማን ገልጸዋል ።

ዶክተር ማን በዚህ ርዕስ ላይ ያላቸውን አስተያየት በማጠቃለል ዛፍር ውስጥ ለሶስት ዓመታት ከባለቤቱና ከሶስት ወጣት ልጆቹ ጋር ስኖር በተደጋጋሚ የወባ ትንኝ ነድፍናል ። አንዱ ልጄ የወባ በሽታ /ንዳድ/ ይዞታል ። በኤችአይቪ ግን አልተለከፈም ¹³ ብለዋል ።

13 ¹³ እንደላይኛው ።

ምዕራፍ አራት

የኤድስ በሽታ በአፍሪካ

የአፍሪካ አህጉር ከሌሎች አህጉራት ይልቅ በኤድስ በሽታ ከፋኛ የተጠቃች ናት የሚል አባባል አለ ። እ.ኤ.አ. መጋቢት 26 ቀን 1987 ታችኞ የወጣ አንድ ጥናታዊ ጽሑፍ እንደሚያመለክተው ጽሑፉ እስከ ወጣበት ጊዜ ድረስ ከሁለት ሚሊዮን ያሳነሱ አፍሪካውያን ¹ በኤድስ መንስኤ ቫይረስ ሳይለከቱ እንዳልቀሩ ተገምቷል ። የዚህ ጥናት አቅራቢ ጆናታን ማን ዛሬም ቢሆን በአፍሪካ አህጉር ስለ ኤድስ ያለው አጠቃላይ ግንዛቤ በጣም አነስተኛ እንደሆነ ጠቁመዋል ።

አሁን አፍሪካን ከፋኛ አጠቃት ተብሎ የሚገመተው የኤድስ በሽታ በ1982 እና 1983 አውሮፓ ውስጥ መታየቱ ² ይታወቃል ። ይሁን እንጂ በፈረንሣይና በቤልጅግ የሚገኙ ተመራማሪዎች የኤድስ በሽታ የመነጨው ከጥቂር አፍሪካውያን ነው ብለው አምነዋል ። በሽታው በአመዛኙ የሚተላለፈው ከተመሳሳይ ጾታ ጋር በሚደረግ ወሲባዊ ግንኙነትና የደም ስርን በመርፈው በመውጋት መሆኑ መረጋገጠው አባባላቸውን የማይታመን አድርጉታል ። ምክን

1 Jonathan Mann «AIDS IN AFRICA» *New Scientist*, 26 March 1987, p.43.

² እንደላይኛው ፣ ገጽ 40

ያቱም እነዚህ ሁለት ተግባራት ከአፍሪካውያን ይልቅ በአውሮፓውያንና በአሜሪካውያን ዘንድ የሚዘወተሩ ልማዶች በመሆናቸው ነው። የላቦራቶሪ ምርመራ ውጤቶች እንደሚያመለክቱትም አፍሪካውያን እንደ አሜሪካውያንና አውሮፓውያን ሁሉ በሕመሙ ሲያዙ ተቅማጥ፤ ትኩሳትና የሰውነት ክብደት መቀነስ የሚታይባቸው በመሆኑ የት ጀመረ የሚለውን መመለስ አስቸጋሪ ሆኗል። በዚህ ረገድ ጀን ባፕቲስት ብሩኔት የተባሉ ፈረንሳዊም ሆኑ ናታን ክሎሚክ የተባሉ የቤልጅግ ተወላጅ ኤድስ ከማዕከላዊ አፍሪካ የመነጨ በሽታ ሳይሆን አይቀርም ቢሉም³ ከግምት በስተቀር የሰጡት ማረጋገጫ የለም።

እነዚህ ሁለት አውሮፓውያን ተመራማሪዎች ይህን ግምታዊ አስተያየት ከሰነዙ በኋላ በርካታ የሕክምና ተመራማሪዎች በጉዳዩ ላይ ትኩረት ማድረግ ጀመሩ። በዚህ ረገድ ጴጥሮስ ፓይኦት እና ፊሊፕ ባንዲ ፕራ የተባሉ ከቤልጅግ፤ እንዲሁም የሴፍ ማክኮርሚክ ከአሜሪካ ለጉዳዩ ልዩ ግምት በመስጠት ጉዳዩን መከታተል ቀጠሉ። እነዚህ የሕክምና ባለሙያዎች ባደረገባቸው ፍላጎትና የተለያዩ የአፍሪካ የጤና ባለሥልጣናችን አግኝተው ማነጋገር በመቻላቸው በ1983 ዛፀር ዋና ከተማ ኪንሻሳና ርዋንዳ ዋና ከተማ ኪጋሊ ውስጥ ምርምር ማድረግ ጀመሩ። እነዚህ ተመራማሪዎች ኪንሻሳ ውስጥ 38፤ ኪጋሊ ደግሞ 26 የኤድስ ሕመማን አገኙ። በበሽተኞቹ ላይ ተገቢ ጥናት ካደረጉ በኋላ ከበርካታ የመደምደሚያ ሃሳቦች ላይ ደርሰዋል። ከነዚህም መካከል፤

1 በአፍሪካውያን የኤድስ በሽተኞች ውስጥ ያገኙ ዋቸው ቫይረሶች በአሜሪካና በአውሮፓ ከሚ

³ እንደላይኛው።

ገኙ የኤድስ በሽተኞች ጋር ተመሳሳይ ሲሆኑ እነዚህ አፍሪካውያን ከሀገራቸው ውጭ ሄደው የማያውቁ መሆናቸውን፤

2 በአፍሪካውያን የኤድስ በሽተኞች ላይ የሚታየው የተፈጥሮ የበሽታ መከላከያ ኃይል መናጋት አፍሪካ ውስጥ ተመሳሳይ ሲሆን አፍሪካ ውስጥ በሚኖሩ አሜሪካውያንና አውሮፓውያን ግን የተለየ ምልክት እንደሚታይባቸው፤

3 በአፍሪካ ውስጥ በኤድስ ከተለከፉ ሕመማን መካከል ግማሽ ያህሉ ሴቶች ሲሆኑ በአውሮፓና በአሜሪካ ግን የሴቶች ቁጥር ከጠቅላላው ሕመማን ከ10 በመቶ እምብዛም ከፍ የሚል አለመሆኑ⁴ የሚሉት ይገኙባቸዋል።

በመሆኑም በተለይ አፍሪካ ውስጥ በሽታው በአመዛኙ ከተቃራኒ ጾታ ጋር በሚደረግ ወሲባዊ ግንኙነት የሚዛመት ይመስላል። በአፍሪካ ውስጥ ከተመሳሳይ ጾታ ጋር ወሲባዊ ግንኙነት የማድረግም ሆነ መድኃኒትን በደም ሥር የመውጋት ልማድ ባለመኖሩ፤ በሌላ በኩል ደግሞ በበሽታው የተለከፉ በሽተኞች ቁጥር በሁለቱም ጾታዎች ተመጣጣኝ ሆኖ መገኘቱ ኤድስ አፍሪካ ውስጥ ከተቃራኒ ጾታ ጋር በሚደረግ ወሲባዊ ግንኙነት ምክንያት ይራባል። የሚለውን ግምት የበለጠ ያጠነክራል። ከዚያ ውጭ ግን በሽታው የመነጨ ከጥቂር አፍሪካውያን ነው የሚለው የአውሮፓውያን ግምት ተቀባይነት ሳያገኝ ቀርቷል።

⁴ እንደላይኛው።

እነዚህ ተመራጫዎች አፍሪካ ውስጥ የኖሩ ወይም አፍሪካን የጉበኙ አውሮፓውያንን መረጃዎች ሁሉ በሚገባ ተመልክተዋል። ይህንም ያደረጉት በእርግጥ እድሰ ከየትም አህጉር ወይም ሀገር አስቀድሞ አፍሪካ ውስጥ ነበርን ? የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ ያስችል ዘንድ ነበር።

በዚህም መሠረት ከ1978 በፊት ኤድስ አፍሪካ ውስጥ አለመታየቱን ያረጋገጡ ሲሆን በ1978 ግን ድንገተኛ አንድ ተላላፊ በሽታ በአህጉሪቱ መከሰቱና የብዙ ሀገሮች የጤና ባለሙያዎችም በአህጉሪቱ ላይ አንድ የሆነ ለውጥ ሳይታይ እንዳልቀረ መገመታቸው ታውቋል። ለምሳሌ በ1983 ርዋንዳ ኪጋሊ ውስጥ በብዙ የኤድስ ሕሙማን ላይ የሚታየው የጉርሮ ኢንፈክሽን በብዛት ተከሰተ። በሌላ በኩል ደግሞ ክራይፕቶኮካል ሜንንጃይትስ Cryptococcal Meningitis የተባለ የአንጉልን ቆዳ የሚያጠቃ ጭርት መላይ ኢንፈክሽን መኖሩን አንድ የቤልጅግ ተመራጫ ሥራ ባልደረቦቹ የሆኑ ዛፍቂያን አረጋገጡ። ይህ ምልክት በኤድስ ሕሙማን ላይ ብዙ ጊዜ የሚታይ ሆኖ ተገኝቷል። እንደዚህ ከሆነ ደግሞ ኤድስ በ1970ዎቹ መጨረሻና በ1980ዎቹ መጀመሪያ ዓመታት አፍሪካ ውስጥ ታይቷል ለማለት ይቻላል። በአሜሪካና በሐይቲም በሽታው የተከሰተው በዚሁ ወቅት፣ እንደነበር ተረጋግጧል።

የኤድስ በሽታ በማዕከላዊ አፍሪካ መከሰት በዓለም አቀፍም ሆነ ባገር አቀፍ ደረጃ ብዙ የምርምር ፕሮጀክቶች እንዲጀመሩ ረድቷል። በግንቦት ወር 1984 ለምሳሌ የዛየር መንግሥት እንትወርፕ የሚገኘው የቤልጅግ የትሮፒካል መድኃኒት ኢንሰቲትዩት፣ እንዲሁም የአሜሪካዎቹ

የበሽታ መከላከያ ማዕከልና ብሔራዊ የአለርጂና የኢንፌክሽን በሽታ ኢንሰቲትዩት ከብሔራዊ የሕክምና ባለሙያዎችና ሳይንቲስቶች ጋር በመተባበር ምርምር እንዲያካሄዱ ፈቅዶላቸው ነበር። ይህ የኤድስ ምርምር ፕሮጀክት በፈረንሣይኛ ቋንቋ የሲዳ (S I D A) ፕሮጀክት ወይም “ ፕሮጀት ሲዳ ” በመባል የሚታወቅ ነው። ፕሮጀት ሲዳ ከአሥራ ሁለት በላይ በሚሆኑ የአፍሪካ አገሮች ከተመሰረተት የምርምር ፕሮጀክቶች አንዱ ነው። በተለይ ኬንያ፣ ታንዛኒያ፣ ማዕከላዊ አፍሪካ ሪፑብሊክ፣ ኡጋንዳ፣ ዛምቢያ፣ ኮንጎና ሩዋንዳ ውስጥ ሰፊ ምርምሮች ተካሂደዋል።

በጀናታን ግን አስተሳሰብ ኤድስ በአሁኑ ጊዜ በብዛት ተሰራጭቶ የሚገኝ በማዕከላዊ፣ በምሥራቃዊና በደቡባዊ የአፍሪካ ክፍሎች ነው። በተነጻጸሪ ምዕራብ አፍሪካን በሽታው እስከዚህ ያጠቃት አይመስልም። ናይጄሪያ ደግሞ አንድ ሰው እንኳን አልታመመብኝም ባይኖሩ። በተለይ በአፍሪካ ውስጥ እጅግ አሳሳቢ ሆኖ የተገኘው ጉዳይ የኤድስ በሽታ ሳይሆን የዚህ በሽታ መንስኤ የሆነው ቫይረስ ኤችአይቪ አለቅጥ መዛመት ነው። የኤድስ በሽታ የያዘን መሆኑ የሚታወቀው በቫይረሱ ከተለከፍን ከብዙ ዓመታት በኋላ ሊሆን ስለሚችል የኤችአይቪ መዛመት ራሱ አሳሳቢና አስፈሪ ይሆናል።

በአፍሪካ ውስጥ በተደረጉ አንዳንድ ጥናቶች መሠረት በጤነኛ ጉልማሶች ላይ የተደረጉ ምርመራዎች ከ1—15 በመቶ የሚሆኑት በኤችአይቪ መለከፋቸውን ያመለክታሉ። ለምሳሌ ያህል ካሜሩን ውስጥ ከሚኖሩ ግለሰቦች መካከል በ1273 ሰዎች ላይ በተደረገ ምርመራ ከመቶ አንድ በበሽታው ቫይረስ መያዛቸው ተረጋግጧል። በሌላም

በኩል በማዕከላዊ አፍሪካ ሪፑብሊክ ባንጋይ ውስጥ በ 1263 ሰዎች ላይ የተደረገ ምርመራ በመቶ በሚሆኑት ሰዎች ደም ኤችአይቪ የተገኘ መሆኑ ተገልጿል። አጋንዳ ካምፓላ ውስጥም ደም ከለገሱ 370 ሰዎች መካከል አሥራ አንድ በመቶ የሚሆኑት በቫይረሱ መለከፋቸው ሲረጋገጥ ሉሳካ ዛምቢያ ውስጥ በ125 ሰዎች ላይ የተደረገው ምርመራም 17 በመቶው በቫይረሱ መያዛቸውን ፊ ያመለክታል።

አፍሪካውያንን በሽታው በአመዛኙ የሚያጠቃቸው ከ16-29 ዓመት ባለው የዕድሜ ክልል ውስጥ ሲሆን በተለይም ሴቶች በዚህ በሽታ እንደ ሚጠቁ የተካሄዱ ጥናቶች ያመለክታሉ። በዚህ የዕድሜ ክልል ውስጥ በበሽታው የሚለከፉ ወንዶች ግን 4 በመቶ ብቻ ናቸው። በሌላ በኩል ደግሞ ከ50 ዓመት በላይ የሆኑትን ወንዶች ከሴቶች ይልቅ የበለጠ ያጠቃል። በጥናት እንደተደረሰበት ከ50 ዓመት በላይ ዕድሜ ካላቸው ወንዶች 5 በመቶ የሚሆኑትን ኤድስ የሚያጠቃ ሲሆን ከሴቶች ግን 1.6 በመቶውን ብቻ ይይዛል። ዛየር ኪንሻሳ ውስጥ የተካሄደው ጥናት እንደ ሚያመለክተው ከ1-14 ዓመት ዕድሜ ያላቸውን ወጣቶችና ሕጻናት በሽታው እምብዛም አያጠቃቸውም። ቢበዛ እንደ በመቶ ያህሉን ቢይዝ ነው።

አፍሪካን በተመለከተ ከ1984 እስከ 1985 ባለው ጊዜ ኤድስ እንዴት ይተላለፋል? በሚል ጠቃሚ ጥናት ተካሂዷል። በሽታው በአህጉሪቱ ውስጥ እንዳይሰራጭ የሚፈልግ ሁሉ ይህንን ጥናት መመልከት እንደሚኖርበት ባለ

ውያዎች አበከረው እስገንዘበዋል። ይህ ጥናት ይካሄድ በነበረበት ወቅት የኤድስ በሽታ የሚተላለፍባቸውን ማንገዶች በተመለከተ የተዛቡና የተሳሳቱ አስተያየቶች እንደ ነበሩም ታውቋል። አንዳንድ ሰዎች በእጅ መጨባበጥ ሊተላለፍ ይችላል ሲሉ ሌሎች ደግሞ በወባ ትንኝ አማካይነት እንደሚተላለፍ ተናግረዋል። ሆኖም ሁሉም ወስጥ ለሚገኙ የኤድስ በሽተኞች እንክብካቤ በማድረግ ኤድስ ሊተላለፍ እንደሚችል የተናገሩትን ያህል እንደ ትግልና ትላን በመሳሰሉት ደም መጣጭ ተባዮች እንደሚተላለፍም ያስገነዘቡ አልታጡም። በአጠቃላይ ኤድስ በተከሰተበት ወቅት አፍሪካውያንም እንደ አውሮፓውያንና አሜሪካውያን ሁሉ በሽታው ስለሚተላለፍባቸው መንገዶች ልዩ ልዩ የተዛቡና የተሳሳቱ አመለካከቶች ነበሯቸው።

በመሠረቱ የኤድስ ቫይረስ ከአንድ ሰው ወደ ሌላው የሚተላለፍባቸውን መንገዶች በተመለከተ በሌላ ምዕራፍ የተመለከተው ጉዳይ ቢሆንም በተለይ አፍሪካን በተመለከተ ጉዳዩ ምን እንደሚመስል መቃኘቱ ተገቢ ይሆናል። በአፍሪካ ውስጥ 75 በመቶ ያህሉ የቫይረሱ መተላለፊያ ዘዴ ከተቃራኒ ጾታ ጋር የሚደረግ ወሲባዊ ግንኙነት ነው። ግለሰቦችን በማነጋገርና በሌተኛ አዳሪዎች ላይ በተደረገ ጥናት መሠረት ይህ ዓይነቱ ወሲባዊ ግንኙነት ዋነኛው የበሽታው ማስተላለፊያ መንገድ ሆኖ ተገኝቷል። እንደ ቂጥኝ 1፡፬ ብጥ፣ ከርክርና የመሳሰሉት ተላላፊ በሽታዎች ያለባቸው ሰዎች በወሲባዊ ግንኙነት ወቅት የኤድስ ቫይረስ በቀላሉ ሊጠናወታቸው የሚችል መሆኑ ታውቋል። በተመሳሳይ ሁኔታም የኤድስ ቫይረስ የያዘው ሰው ሌሎች ተላላፊ የእ

* እንደላይኛው ፡ ገጽ 41 ።

* እንደላይኛው ።

* እንደላይኛው ፡ ገጽ 42 ።

* እንደላይኛው ።

ባለዘር በሽታዎች ከያዙት ኤችአይቪን የማስተላለፍ ዕድሉ ከፍተኛ ነው።

በአፍሪካ ውስጥ ሌላው የኤችአይቪ መተላለፊያ መንገድ ደም ልገሳ ነው። ለምሳሌ በአንድ አካባቢ ካሉ ጉልማሶች መካከል አሥር በመቶ ያህሉ በቫይረሱ የተለከቱ ናቸው ብንል በዚህ መጠን ደም ተለጋሾችም በበሽታው ይያዛሉ ብሎ መገመት ይቻላል። በቫይረሱ የተበከለ ደም ለሕመማን በመስጠት ኤችአይቪን የማዛመቱ ሁኔታ አንዱ የአፍሪካ ችግር ነው። ከዚህ ችግር ለመላቀቅ ያለው አማራጭ መንገድ ደሙ ከበሽታው ነጻ መሆኑን ማረጋገጥ ነው።

በኢኮኖሚ የበለጸጉ ምዕራባዊያን በደም ለጋሾችና በደም ተቀባዮች መካከል በሚደረግ ግንኙነት የኤድስ ቫይረስ እንዳይዛመት በማሰብ ከፍተኛ ወጭ በማድረግ ደምን ይመረምራሉ። በመሆኑም በዚህ መንገድ በሽታው የሚተላለፍባቸው ሰዎች በጣም ጥቂት እንደሆኑ ታውቋል። ምናልባት ከ100 000 ሕዝብ መካከል አንድ ቢሆን ነው። አፍሪካ ውስጥ ግን ይህ ዓይነቱ ምርመራ ከፍተኛ ወጭን የሚጠይቅ በመሆኑ የሚለገሰው ደም ሁሉ ከበሽታው ነጻ መሆኑን ማረጋገጥ ስለማይቻል በዚህ ሁኔታ ከአሥር አንድ ሰው በቫይረሱ ይለከታል ተብሎ ይገመታል¹⁰።

በእርግጥ በአሜሪካ በአውሮፓም ሆነ በአፍሪካ የኤድስ ቫይረስ የሚተላለፍባቸው ተፈጥሮአዊ መንገዶች ተመሳሳይ ናቸው። ይሁን እንጂ አፍሪካ ውስጥ ጉልቶ የሚታየው የበሽታው ማስተላለፊያ መንገድ ከተቃራኒ ጾታ ጋር የሚደረግ ወሲባዊ ግንኙነት ስለሆነ በቫይረሱ

የተለከረ ወንድ ከጤነኛ ሴት ወይም በበሽታው የተለከረ ፈች ሴት ከጤነኛ ወንድ ጋር ወሲባዊ ግንኙነት በሚያደርጉበት ጊዜ ቫይረሱ በቀላሉ ከአንዱ ወደ ሌላው ይሸጋገራል። ይህንንም ያረጋገጡ አያሌ መረጃዎች አሉ።

በኤድስ በሽታ የተያዙ ወንዶች ከጤነኛች ይልቅ ብዙ ጊዜ ወደ ሴተኛ አዳሪዎች እንደሚሄዱ ተረጋግጧል። በአፍሪካ ውስጥ በሚገኙ ሴተኛ አዳሪዎች ላይ በተደረገ ጥናት መሠረት በአንድ አካባቢ ከሚኖሩ ሌሎች ሴቶች ይልቅ በኤችአይቪ የመለከፍ ዕድላቸው በአምስት እጅ ከፍ ያለ እንደሆነ ታውቋል¹¹።

አንዳት ሴት በኤችአይቪ ቫይረስ ከተለከረች በሆዱ ያለው ጽንሰ የመያዝ ዕድል አምስት በመቶ ይሆናል። ብዙ ተመራማሪዎች ኤድስ ከእናት ወደ ልጅ በእርግዝና ጊዜና በወሊድ ወቅት እንደሚተላለፍ ያረጋግጣሉ። ሶስት የአፍሪካ ሀገሮችም ኤድስ ከእናት ወደ ልጅ እንዲት እንደሚተላለፍ በሚገባ ለማወቅ ጥናት በማካሄድ ላይ ናቸው።

አፍሪካ ውስጥ ኤድስ የሕጻናትን ሕይወት እጅግ እያሰጋ ነው። አንዳንድ ጥናቶች እንደሚጠቁመት ከነፍስ ጡሮች መካከል ከ2-10 በመቶ የሚሆኑት በኤድስ ቫይረስ የተለከቱ በመሆናቸው ከነዚህ እናቶች ከሚወለዱ ሕጻናት መካከል 50 በመቶ የሚሆኑት ቫይረሱን ይዘው ይወለዳሉ¹²። በነዚህ ሀገሮች ሌሎች ተቅማጥን የመሳሰሉ ተላላፊ በሽታዎች በከትባት ለመከላከል የሚደረገው የጤና እንክብካቤና ጥረት በኤድስ ምክንያት ዋጋ ቢስ እየሆነ ነው።

¹⁰ እንደላይኛው።

¹¹ እንደላይኛው።

¹² እንደላይኛው፤ ገጽ 43።

ዛሬ እህጉራችን እንደ ሌላው የዓለም ክፍል ሁሉ በዚህ በሽታ ከፋኛ እየተቸገረች ትገኛለች ። በዓለም ጤና ጥበቃ ድርጅት መሠረት በዓለም ውስጥ በቫይረሱ ከተለ ከፋት ከ5-10 ሚሊዮን ከሚገመቱ ሰዎች ሁለት ሚሊዮን ያህሉ አፍሪካውያን ሆነዋል ። በማዕከላዊ ፣ በምሥራቅና በደቡባዊ አፍሪካ ሆስፒታሎች ውስጥ በመረዳት ላይ ከሚገኙ ሕሙማን መካከል በርካታዎቹ የኤድስ ወይም የተመሳሳይ በሽታ ሕሙማን ናቸው ። በኤድስ ምክንያት እንደ ሳንባ ነቀርሳ ፣ የወባ በሽታ የመሳሰሉት የበለጠ እንዲስፋፉ አመቺ ሁኔታ ተፈጥሮላቸዋል ።

አፍሪካ ውስጥ ከ20 እስከ 30 ዓመት ዕድሜ ክልል ውስጥ የሚገኙ ጉልማሶችን ኤድስ በጣም እያጠቃቸው መሆኑና ¹³ በአንድ አገር የኤኮኖሚና የግንባራ ልማት ረገድም ወሳኝ ሚና የሚጫወቱ በዚህ የዕድሜ ክልል ውስጥ የሚገኙ ዜጎች ስለሆኑ የሚያስከትለው ተጽዕኖ በቀላሉ የሚታይ አይደለም ። ይህ በሽታ ቀደም ሲል ባልገባቸው አካባቢዎች እየተከሰተ በመምጣቱ አደገኛነቱ እየጠነከረ መጥቷል ።

¹³ እንደላይኛው ።

ምዕራፍ አምስት

ኤድስን መከላከልና መቆጣጠር

ቀደም ባሉት ምዕራፎች ስለ “ ኤድስ ” በሽታ የተለያዩ ርዕሶችን በማንሳት ለመመልከት ሞክረናል። “ ኤድስ ” የመከላከያ ክትባትም ሆነ የመፈወሻ መድኃኒት የሌለው አሰቃቂ ደዌ እንደመሆኑ መጠን በመከላከልና በመቆጣጠር ረገድ ምን ርምጃ መውሰድ እንደሚጠበቅብን በዚህ ምዕራፍ እንመለከታለን ።

የዓለም ጤና ጥበቃ ድርጅት ባስተላለፈው ዓለም አቀፋዊ ጥሪና በበሽታውም አሳባቢነት ምክንያት በየሀገሮች ብሔራዊ “ የኤድስ ” መከላከያና መቆጣጠሪያ አስተባባሪ ጽ/ ቤቶች ተቋቁመዋል ። የነዚህ ጽ/ ቤቶች መሠረታዊ ዓላማ ሕዝቦች ስለ በሽታው በቂ ግንዛቤ እንዲኖራቸው ማስተማር ፣ እንዲሁም በሽታውን በመቆጣጠርና በመከላከል ረገድ ሕዝቡ ንቁ ተሳትፎ እንዲያደርግ መቀስቀስ ነው ።

በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የዓለም ጤና ጥበቃ ድርጅት “ የኤድስ ” ልዩ ፕሮግራም ዲሬክተር የሆኑት ዶክተር ጆናታን ማን ሲገልጹ “ ኤድስ ” ን በመከላከል ረገድ አፍሪካውያን አፋጣኝ እርምጃ አልወሰዱም የሚለው ሂስ የተሳሳተና የተዛባ ነው ። አፍሪካውያን ስለ “ ኤድስ ” ለመጀመሪያ ጊዜ የሰሙ እ.ኤ.አ በ1983 መጨረሻ አካባቢ ሲሆን ከዚያን ጊዜ ወዲህ በአፍሪካ መንግሥ

ታት በኩል “ኤድስ”ን ለመከላከል የተወሰደው ርምጃ እጅግ የሚደነቅ ነው። እንደ ዶክተር ማን አገላለጽ ምዕራባውያን መንግሥታት “ኤድስ”ን በሚመለከት እንደ አፍሪካውያን አፋጣኝና ወሳኝ እርምጃዎችን እንዳልወሰዱ እንረዳለን።

ዶ/ር ማን መግለጫቸውን በመቀጠል የዓለም ጤና ፕቢቃ ድርጅት ከአሥር ዓመታት በፊት የፈንጣጣ በሽታን ከዓለም ገጽ ፈጽሞ ለማጥፋት የወሰደውን ዓይነት ቆራጥ እርምጃ ዛሬ ዓለማችንን ከሥጋት ላይ ጥሎት የሚገኘውን እጅግ አስቸጋሪ 1 ውስብስብና አፋጣኝ እርምጃ የሚያሻውን “ኤድስ”ን ለመደምሰስ ታጥቆ መነሳቱን አመልክተዋል። ዶክተር ማን በመቀጠልም “ዛሬ ወሳኝ በሆነ ታሪካዊ ወቅት ላይ እንገኛለን። ኤድስን በመከላከል ረገድ ዛሬውኑ የማያወላውል ዘመቻ መጀመር አለብን። ለነገ ብለን በቸልታ የምንመለከተው ጉዳይ አይደለም። ሲሉ አስገንዝበዋል።

የዓለም ጤና ፕቢቃ ድርጅት ልዩ የ“ኤድስ” መከላከያ ፕሮግራም አፍሪካን ብቻ ሳይሆን የትኛውንም የዓለም ክፍል የሚያጠቃልል ነው። ከየትኛውም የጤና ችግር ይልቅ “ኤድስ” የበለጸገና በመልማት ላይ የሚገኝ ሀገሮችን እኩል እያጠቃቸው ነው የሚሉት ዶክተር ማን “ኤድስ”ን ለመከላከል ታላቁ የኃይላችን መሠረት ሕዝቡ ስለ “ኤድስ” ያለው ዕውቀትና ግንዛቤ የበለጠ መዳበር ነው” ብለዋል። በሌላ በኩል ደግሞ እስከ አሁን ድረስ በ“ኤድስ” በሽታ ምክንያት ከሃያ ሺህ ያላነሱ ሰዎች መሞታቸው የሚነገርላት

የአሜሪካ መሪ ፕሬዚዳንት ሮናልድ ሬጋን እ.ኤ.አ. ግንቦት 31 ቀን 1987 ለሕዝባቸው ባሰሙት ገንግር 1

“ኤድስ” ሁላችንንም የሚያጠቃ በሽታ ነው። በሽታው መድኃኒት የሌለው መሆኑና የመከላከያ ክትባትም ስለ አልተገኘለት መሠረታዊው ጥያቄ እስከሆነው ምን እናድርግ? ከየትስ እንጀምር? የሚለው ነው። በሌላ በኩል ደግሞ በሽታው እጅግ አደገኛና አሳሳቢ የመሆኑን ያህል መሠረተ ቢስ በሆነ ፍራቻም የተከበበ ነው። ይህም ፍራቻ ካለ ግወቅ የመነጨ ነው። ስለሆነም ፈጥን መነሳት አለብን። መርበትበት አይጠቅመንም። ጉዳዩን በጥሞና መያዝ እንጂ ማማረር የሚፈጽመው ፋይዳ የለም። መልካሙ ነገር ግንዛቤን ማዳበር እንጂ በድንቁርና መደናበር አይደለም። ሲሉ አስገንዝበዋል።

በዚሁ በአሜሪካ ውስጥ ሕዝቡ ሰፊ ግንዛቤ እንዲያገኝና በሽታውን በመቆጣጠርና በመከላከል ረገድ ጉቁ ተሳትፎ እንዲያደርግ በማሰብ ሶስት ከፍተኛ የሕክምና ባለሙያዎች ውይይት አካሂደዋል። እነዚህ የጤና ባለሙያዎች 1ኛ/ በአሜሪካ የሕዝብ ጤና ፕቢቃ አገልግሎት ውስጥ ከፍተኛ የሕክምና ባለሥልጣን የሆኑት ሰርጀን ጄኔራል ሲ. ኤቨሪት ኩፕ 2ኛ/ በዓለም ጤና ፕቢቃ ድርጅት ውስጥ የፓን አሜሪካን ድርጅት፣ የላቲን አሜሪካ እንዲሁም የካሬቢያን ሀገሮች የኤድስ በሽታ አማካሪ የሆኑት ዶክተር ፈርናንዶ ዘካሪያስ፣ እንዲሁም 3ኛ/ ዋሽንግተን ከተማ ውስጥ በሚገኘው በጆርጅ ዋሽንግተን የሕክምና

¹ Jonathan Mann, «AIDS IN AFRICA» *New Scientist*, 26 March 1987, p. 43.

² Robin Neilson, «The Subject is AIDS» *VOICE* 1987 No. 23, p. 2

ከምና ግዕዝል የሳይካትሪ ጭምር የሆኑት ዶክተር ጆና ሬይ አካማን ናቸው።

ይህን የሶስቱን ባለሙያዎች ቃለ መጠይቅ ዝግጅት ምስገናት በማድረግ የአሜሪካ ድምጽ ሬዲዮ የዝግጅት ክፍል በሰጠው ስታቲስቲካዊ ዘገባ መሠረት በአሁኑ ሰዓት በዓለም ዙሪያ ከአምስት እስከ አሥር ሚሊዮን የሚደርሱ ሰዎች በኤድስ ቫይረስ የተለከቱ መሆናቸውን የዓለም ጤና ጥበቃ ድርጅት ያረጋግጣል። በሌላ በኩል ደግሞ ይህን በሽታ በተመለከተ በመጨዎቹ ዓመታት አንድ መፍትሔ ካልተገኘ እስከ 1991 ዓ.ም. ከ50-100 ሚሊዮን የሚሆን ሕዝብ በኤችአይቪ ይለከፋል ተብሎ ይገመታል። ከነዚህም መካከል ከ75 እስከ ሰላሳ በመቶ የሚሆኑትን በአምስት ዓመት ውስጥ የኤድስ በሽታ ያጠቃቸዋል።

እስከ አሁን ድረስ እንኳን በአሜሪካ ውስጥ ከአንድ ሚሊዮን አምስት መቶ ሺህ ያላነሱ ሰዎች በቫይረሱ መልክፋቸው ይታመናል። ሪፖርቱን ያቀረበት ስሌድ በበኩላቸው በሰጡት አስተያየት ይህን አጭር ስታቲስቲካዊ መግለጫም ሆነ ፕሮግራሙን ያዘጋጀው ጎበረተሰቡን ለማባባት አይደለም። በምትኩ ይልቅ በዓለም ዙሪያ የሚኖሩ ሕዝቦች ሁሉ ስለዚህ ስለሚፈሩት በሽታ ያላቸው ግንዛቤ ከፍ እንዲል ለማድረግ ነው። ብለዋል።

ስርጅን ጄኔራል ኤቨሪት ኩፕ ደግሞ “በሚቀጥሉት አምስት ዓመታት የአሜሪካን የጤና አገልግሎት ድርጅቶች ከከፍተኛ ችግር ላይ የሚጥለው የኤድስ በሽታ ነው” ብሎ በኋላ “አስተያየታችንም ትክክለኛውን ሁኔታ ማስ

ገንዘብ አንጂ ፈጽሞ ግባባት አይደለም” ቢሉ ተናገረዋል። ዶክተር ዘካሪያስም በበኩላቸው “ኤድስ ዓለም አቀፋዊ ባሕርይ ያለው በሽታ በመሆኑ የምንኖርባትን ዓለም የሚላስስ በሽታ ነው” ቢሉ ገልጸውታል። ዶክተር አክማን ደግሞ “በሽታው ለመላው የሰው ልጅ ታላቅ ችግርን የሚፈጥር መሆኑን ለጎብረተሰቡ ለማስረዳት በተለይም በጤና ባለሙያዎች በኩል እጅግ ከፍተኛ የሙያ ግዴታን እንደሚጠይቅ ገልጸው አንዳንድ ሰዎች ግን እስከ አሁንም ድረስ የችግሩን አሳባቢነት ባለመገንዘባቸው ራሳቸውንም ሆነ ሌሎችን በማስተማር ረገድ የወሰዱት ተጨባጭ ርምጃ አለመኖሩን አብራርተዋል። በመሆኑም በጣም አስጊ በሆነ የጤና ችግር ውስጥ የተዘፈቅን መሆኑን አብዛኛው ጎብረተሰብ አለመረዳቱ ጉዳዩን የበለጠ ውስብስብ ያደርገዋል” ብለዋል።

ፊታችንን ወደ አህጉራችን ስንመልስ ደግሞ በሚቀጥሉት አሥር ዓመታት ብቻ ከአንድ ሚሊዮን የሚበልጡ ሰዎች ምሥራቅ አፍሪካ ውስጥ እንደሚሞቱ ፓኖስ ኢንስቲትዩት በመባል የሚታወቀውና ሎንዶን የሚገኘው ድርጅት ያመለከተ ቢሆንም የምዕራባውያን የፈጠራ ወሬ ነው ቢሉ የኬንያ ጋዜጦች በበኩላቸው አስተያየቱን ወድቅ አድርገውታል። በሌላ በኩል ግን ቤልጅግ ውስጥ የሚኖሩት በዓለም ጤና ጥበቃ ድርጅት የኤድስ አስተባባሪ የሆኑት ፕሮፌሰር ጴጥሮስ ፖይኦት የፓኖስ መላ ምት እንዲያውም ዝቅተኛ ነው ባይ ኖቸው። አንድ ፕሮፌሰር ፖይኦት ግምት ከአንድ እስከ ሶስት ሚሊዮን የሚሆኑ

² እንደላይኛው።

⁴ እንደላይኛው።

⁵ እንደላይኛው፡ ከገጽ 2-3።

⁶ Catherine Bond and Riba Linden, «AIDS: Race against Mouting-Odds» *South*, April 1987, p. 109.

እፍሪካውያን ዛሬም በቫይረሱ የተለከቱ ሲሆን በብዙ ሺህ የሚቆጠሩት በኤድስ በሽታ በመሰቃየት ላይ ሲሆኑ አብዛኛዎችም እንደ ሞቱ አስረድተዋል ።

በዚህም ተባለ በዚያ በሽታው በጣም አስጊና አሳሳቢ እየሆነ በመምጣቱ ምክንያት በየሀገሮች ርምጃዎች እየተወሰዱ ናቸው ። በኡጋንዳ የኤድስ ብሔራዊ የመከላከያ ኮሚቴ ሊቀ መንበር የሆኑት ዶክተር ማሙኤል አከዊር በበኩላቸው በሰጡት መግለጫ በጉዳዩ ላይ “ እንድርምጃ ካልተወሰደበት እስከ 2000 ዓመት ግማሹ የዩጋንዳ ሕዝብ በኤድስ በሽታ ይጠቃል ” ብለዋል ። በሀገሪቱ ውስጥ ለአካለ መጠን ከደረሱ ዜጎች መካከል ከአምስት እስከ አሥር በመቶ የሚሆኑት በቫይረሱ የተለከቱ መሆናቸው የተገመተ ሲሆን በዚህ መሠረት 500, 000 ያህል ሰዎች በሽታውን ማስተላለፍ እንደሚችሉ ጠቁመዋል ። ኡጋንዳ ከአሜሪካ ዓለም አቀፍ ተራድኦ ድርጅት በቅርቡ ሁለት ቶንስ ወይም ሁለት ሺህ ኪሎ ግራም የሚመዝን ኮንዶም ዕርዳታ ያገኘች ሲሆን ወደፊትም በቁጥር 1 400 000 በተጨማሪ እንደሚሰጣት ታውቋል ። ይህም ኮንዶም በነጻ ለሕዝብ የሚታደል ነው ።

በተመሳሳይ ሁኔታ ናይሮቢ ኬንያ ውስጥም ፑም ዋኒ የተባለው ከሊኒክ ለሴተኛ አዳሪዎች ኮንዶም በነጻ ማደል ከጀመረ ወዲህ የኮንዶም አገልግሎት በ50 በመቶ አድጓል ። ፕሮፌሰር ፖይላት ስለ ኮንዶም አገልግሎት ሲናገሩ “ ከጥቅም ላይ ማዋልን በተመለከተ ከስድስት ወራት በፊት የነበረኝ አመለካከት እጅግ ተለውጧል ። በአርግጥ

ሕዝቡን በኮንዶም እንዲጠቀም ማስተማር ቀላል ተግባር ባይሆንም ወዳጆቻቸውና ጓደኞቻቸው በኤድስ ምክንያት በሞት ሲነጠሉ የሚመለከቱ ሰዎች የወሲባዊ ግንኙነት ባሕርያቸውን እንዲለውጡ መገፋፋቱ አይቀርም” ይላሉ ።

በዚህ በኬንያ ሙላጎ በተባለው ሆስፒታል የቀዶ ፕገና ሐኪም የሆኑት ዶክተር ዊልሰን ካርስቄል በበኩላቸው በሰጡት አስተያየት በናይሮቢ የኤድስ ሕመማን ቁጥር እያደገ መምጣቱን ገልጸው ለዚህ ቁጥር መጨመር መንስኤው “ ስለ በሽታው ካለው ግንዛቤ ማደግ ጋር የተያያዘ ነው ” ብለዋል ። የኤድስ መንስኤ የሆነው ኤችአይቪ ቫይረስ በአመዛኙ በወሲባዊ ግንኙነት የሚተላለፍ እንደመሆኑ መጠን በኮንዶም የመጠቀም ልምድን ማዳበር በሽታውን በመከላከል ረገድ ሊወስድ የሚገባ የመጀመሪያው ተግባር ይሆናል ።

በሌላ በኩል ደግሞ ኤችአይቪ ከደም ለጋሽ ወደ ተለጋሽ በቀላሉ ሊተላለፍ ስለሚችል ደም ለሌላ ሰው ከመሰጠቱ በፊት መመርመርና ከቫይረሱ ነጻ መሆኑ መረጋገጥ አለበት ። ኡጋንዳ ውስጥ እጅግ ውድ በሆኑ ዘመናዊ መሣሪያዎች ደም ከኤችአይቪ ነጻ መሆኑን የሚመረምሩ ሃያ (20) ሙያተኞች እንዲሰለጥኑ መደረጉ ችግሩን በመጠነም ሲሆን ያቃልለዋል ተብሎ ይገመታል ።

መረጃዎች እንደሚጠቁሙት ኡጋንዳ ውስጥ የመንግሥት የደም ባንክ ባለመኖሩ ሰዎች ደም ባስፈለጋቸው ጊዜ ሁሉ ከዘመድ ይጠይቃሉ ። ምርመራ የሚደረግለት

7 እንደላይኛው ።

8 እንደላይኛው ።

የደም አስተዋጽኦም አሥር (10) በመቶ ቢሆን ነው።⁹ ስለሆነም በዚህ አገር በደም የመተላለፉ ሂደት እየጨመረ ነው ማለት ይቻላል።

በአውሮፓ በተለይም የምዕራብ ጀርመን አንድ ክፍለ ሀገር የኤድስን መዛመት ለመቆጣጠር አዋጅ ማውጣቱም ይነገራል። በዚህ ባሻሪያ በተባለ ክፍለ ሀገር የወጣው ሕግ ማናቸውም ሱስ የሚያስይዝ ዕጽ ተጠቃሚ የሆነ ግለሰብና ሴተኛ አዳሪዎች በሙሉ ደማቸው ከቫይረሱ ነጻ መሆን አለመሆኑን ማስመርመር እንደሚኖርባቸው ደንግጓል። ይህን ሕግ ተግባራዊ በማድረግ ረገድ በማይተባበሩት ላይ የሚመለከታቸው ክፍሎች አስፈላጊውን ርምጃ እንዲወስዱ ሥልጣን ተሰጥቷቸዋል።¹⁰ ከዚህም በተጨማሪ የአውሮፓ ኤኮኖሚ ማኅበረሰብ አባል ከሆኑ አገሮች ውጭ የመጡ ዜጎች ሁሉ ባሻሪያ ውስጥ ከሶስት ወራት በላይ ለመቆየት ደማቸውን ማስመርመር እንዳለባቸው ተወስኗል። ነገር ግን የአውሮፓ ኤኮኖሚ ማኅበረሰብ አባል አገር ዜጎች ሁሉ ያለ ምንም ችግርና ተጽዕኖ በማኅበረሰቡ አባል አገሮች ውስጥ እንዲዘዋወሩ የሚያስችለው የሮማው ስምምነት በዚህ ለተጀመረው ርምጃ እንቅፋት ሆኗል። ይህ ከሆነ ደግሞ የማኅበረሰቡ ዜጎች በሽታውን ሊያዝምቱ እስከ ቻሉ ድረስ ባዕዳንን ብቻ መመርመሩ ምን ዋጋ ይኖረዋል የሚል ሂስም አስከትሏል።

የደም ምርመራው ጉዳይ በበርካታ የአውሮፓ ሀገሮች ዘንድ ተገቢ እንደሆነ የታመነበት ይመስላል። ለም

ላሌ ፈረንሳይ ውስጥ የብሔራዊው ቀኝ አክራሪዎች ግን ባር መሪ ጆን ማን ልፔን “የፈረንሳይ ዜጎች ሁሉ በዓመት ሁለት ጊዜ ደማቸውን እንዲያስመረምሩ ጥሪ አስተላልፈዋል። ይህም ተግባራዊ ከሆነ ሀገሪቱን በዓመት አራት ቢሊዮን ዶላር እንደሚያስወጣት ታውቋል።” በሌላም በኩል አሜሪካ ውስጥ የነዋሪነት መታወቂያ የሚጠይቁ ባዕዳን ሁሉ ከኤድስ ነጻ መሆናቸውን የሚያረጋግጥ የምስክር ወረቀት እንዲያቀርቡ የሚያዝ ደንብ መውጣቱ ሌሎች መንግሥታትም ተመሳሳይ ርምጃ እንዲወስዱ ተጽዕኖ ያሳድራል የሚል ግምት በአንዳንድ የጤና ባለሙያዎች ዘንድ አሳድሯል።

በእርግጥ በአሜሪካ መንግሥት የተወሰደውን ይህን ርምጃ በርካታ ወግ አጥባቂዎች የደገፉት ቢሆንም በየዓመቱ ከ20 000 000 በላይ የሚሆኑ ባዕዳን ዜጎች ምርመራ ባይደረግላቸው አሜሪካን የሚጉበኙ መሆኑ እየታወቀ ግማሽ ሚሊዮን የማይሞሉ የሥራ ፈቃድ የሚጠይቁ ነዋሪዎችን መመርመር ትርጉም የለሽ ነው የሚል ሂስ አስከትሏል።¹¹

በአጠቃላይ መላው የሰው ልጅና መንግሥታት ከዚህ አስከፊ በሽታ ለመላቀቅ የተለያዩ የመቆጣጠሪያና የመከላከያ ርምጃዎችን እየወሰዱ ነው። እንደየሳብረተሰቡ ንቃት ሕሊና እና እንደየሀገሩ የኤኮኖሚ እድገት ደረጃ መወሰድ የሚችሉት ርምጃዎች ሊለያዩ ቢችሉም በአጠቃላይ አነጋገር ግን በሽታውን የመቆጣጠርና የመከላከል ጽኑ ፍላጎት መኖሩ አጠያያቂ አይደለም።

⁹ እንደላይኛው።

¹⁰ Bill Hewith, Ruth Marshall and Others, «The Politics of AIDS» *Newsweek*, August 1987, p. 14.

¹¹ እንደላይኛው። ገጽ 16።

ከጉዳዩ አሳሳቢነት የተነሳም እ.ኤ.አ. በሰኔ ወር 1987 ከስድስት ሺህ የማያንሱ ሳይቲስቶችና የጤና ባለሙያዎች ከልዩ ልዩ አገሮች ተሰባስበው በዓለም ጤና ጥበቃ ድርጅትና በአሜሪካ የጤና እና የማኅበራዊ አገልሎት ሚኒስቴር አስተባባሪነት ዋሺንግተን ውስጥ ተወያይተዋል። የነዚህ ከስድስት ሺህ በላይ የሚሆኑ ሳይንቲስቶችና የጤና ባለሙያዎች የጋራ ውይይትም ሆነ በየዩኒቨርስቲዎችና የጤና ማዕከሎች ውስጥ በመካሄድ ላይ የሚገኙ ጥናቶችና ምርምሮች ዛሬ መላውን የሰው ልጅ አስጨንቆት ከሚገኘው ፍርሃትና ሥጋት የሚገላግለው መፍትሔ ያስገኘለታል።¹² ተብሎ ይታመናል። ታዲያ እርስዎስ በግልጽ ምን ርምጃ ለመውሰድ አስበዋል?

* * *

1. በወሲባዊ ግንኙነት ፍላጎትዎና ባሕርይዎ ላይ ዛሬውኑ ጠንካራ ለውጥ ያድርጉ

- የኤድስ በሽታ መንስኤ የሆነው ቫይረስ ከአንድ ሰው ወደ ሌላው በአመዛኙ የሚተላለፈው በወሲባዊ ግንኙነት ጊዜ መሆኑ ግልጽ ነው። በተለይ ከተለያዩ ሰዎች ጋር የወሲባዊ ግንኙነትን የሚያዘውትሩ ከሆነ በቫይረሱ የመበከል ዕድልዎ የጉላ ነው። በተመሳሳይ ሁኔታም በቫይረሱ ተበክለው ከሆኑ በወሲባዊ ግንኙነት የደረሱባቸው ሰዎች ሁሉ እንደሚበከሉ አይዘገቡ። ይህ አድራጎት

የርስዎንና የፍቅር አጋርዎን ሕይወት ለሞት አደጋ የሚዳርግ ስለሆነ የወሲብ ፍላጎትዎን እና ባሕርይዎን ዛሬውኑ ያስተካክሉ።

- በተለይ ከተለያዩ ሰው ጋር የመሄድ ልማድ ካለዎት ለነገ ሳይሉ ጠንካራ የማቆም አቋም መውሰድ ይገባዎታል። ለርስዎ አንድ የፍቅር አጋርይ በቃዎታል። በቫይረሱ ከተለከፉ ውሎ አድሮ ወደ ሞት መሄድዎ ነውና ህይወትዎን እንዳያጡ ይጠንቀቁ።

2. ከቫይረሱ ሊከላከልልዎት በሚችለው መሣሪያ ይጠቀሙ።

- ትዳር የለዎት ይሆናል። ትዳር ቢመሰርቱ በማኅበራዊና በኢኮኖሚያዊ የግንባታ ጥረት ረገድ ለሀገርዎ ከፍተኛ አስተዋጽኦ እንደሚያደርጉ አጠራጣሪ አይደለም። ታዲያ ወደ ትዳር ሕይወት ለመግባት ይህ ጥሩ አጋጣሚ ይሆናል።
- ምናልባትም ትዳር ላለመሥረት የግልዎ የሆነ ጊዜያዊ ችግር ሊኖርብዎት ይችላል። እስከዚያው ግን ከፍቅር አጋርዎ ጋር በሙሉ ጤንነት መኖር መቻላ አለብዎት። ሆኖም ግን ስለ ራስዎም ሆነ ስለ ፍቅር አጋርዎ ጤንነት እርግጠኛ ሊሆኑ ይገባል።

¹² Ibid, Neilson, p.1

- ጥርጣሬ ካለዎት ደግሞ በኮንዶም ይጠቀሙ ኮንዶም የኤድስ ቫይረስ ከእንድ ሰው ወደ ሌላው እንዳይተላለፍ ይረዳል ። በኮንዶም መጠቀም እርስዎንም ሆነ የፍቅር አጋርዎን ከሥጋት ያድናል ።

3. ደምዎ ከቫይረሱ ነጻ መሆኑን ያረጋግጡ ።

- በእንድ አጋጣሚ ለተቸገረ ወገንዎ ደም መለገስ ይኖርብዎት ይሆናል ። ደምዎን በመለገስዎ የወገንዎን ሕይወት ስለሚያተርፉ የሕሊና ደስታን ያገኛሉ ። በአንጻሩ ግን የእርስዎ ደም ከኤችአይቪ ነጻ መሆኑን ካላረጋገጡ ሳያውቁ ወገንዎን ወደ ሞት አፋፍ እየገፉት ስለሆነ ፀፀትን ያስከትላብዎታል ።
- እንዴ ደምዎን ከተመረመሩና ከቫይረሱ ነጻ መሆኑን ካረጋገጡ በኋላም በሚያደርጉት ወሲባዊ ግንኙነት ምክንያት ሊያዙ ስለሚችሉ ከተለያዩ ሰው ጋር አይሂዱ ።
- ለዚህ ችግር መፍትሔው ተላል ነው ። በመሠረቱ እርስዎ ከቫይረሱ ነጻ መሆንዎ ጠቃሚና አስፈላጊ ነው ። ያም ቢተር ቫይረሱን በደምዎ አግካይነት ወደ ጤነኛው ወገንዎ እንዳያስተላልፉ ያስቡበት ። ደም ተቀባይ እርስዎ ከሆኑም የሚተባበሩት ደም እንዲሁ ከቫይረሱ ነጻ መሆኑን ያረጋግጡ ።

4. የጸንሱት ልጅ ጤነኛ ካልሆነ አይውለዱት

- የኤድስ አስተላላፊ በሆነው ቫይረስ የተለከፉ ነፍሰ ጡሮች በእርግዝና ወቅት በወሊድ ጊዜ ያለበለዚያ ከወለዱ በኋላ በእናት ወተት አግካይነት ቫይረሱን ወደ ልጃቸው ማስተላለፍ እንደሚችሉ ተረጋግጧል ።
- ታዲያ እርስዎ ጤነኛ ካልሆኑና በኤድስ በሽታ እንደሚሞቱ የሚያውቁ ከሆነ የማያሳድጉትና ዕድሜ የሌለው ሕጻን ለምን ያስፈልግዎታል ። ነገ በሞት የሚቀጭ ሕጻን አያንጓዎት ። ጤነኛ የቫይረሱ ተሸካሚ መሆንዎን በቅድሚያ ካወቁ ላለመፀነስ የሕክምና ባለሙያዎች የሚሰጡዎትን ምክር በጥንቃቄ ይከተሉ ።
- እንግዲህ መጽነስዎን እንደተረዱ ከቫይረሱ ነጻ መሆንዎን ያረጋግጡ ። በቫይረሱ የተበከሉ ከሆኑ ደግሞ ጽንሱ እንዲያድግ አይፋቀዱለት ። የማያሳድጉትን ልጅ አርግዘው መጨነቅዎስ ለምን ይጠቅማል ?

5. ስለ ኤድስ ያለዎትን ግንዛቤ በየጊዜው ያዳብሩ ።

— ኤድስ በመላው ዓለም አሳሳቢና አስጊ እየሆነ መጥቷል ። የመከላከያ ክትባትም ሆነ የመፈወሻ መድኃኒት አልተገኘለትም ። አንዴ በቫይረሱ ከተለከፍን የኤድስ በሽተኞች መሆናችንና በመጨረሻም መሞታችን አያጠራጥርም ።

— ባይንቲስቶችና የጤና ባለሙያዎች መድኃኒት እየፈለጉለት ናቸው ። መቼ እንደሚሳካላቸው አይታወቅም ። ታዲያ እርስዎም እንደማናቸውም የሰው ልጅ ሁሉ የበሽታውምርኮኛ የመሆን መጥፎ ዕድል እንዳያጋጥም/ት በየጊዜው ስለ በሽታው ያለዎትን ግንዛቤ ያዳብሩ ።

— ስለ በሽታው ብዙ ባወቁ ቁጥር የበለጠ ይጠነቀቃሉ ። ከተጠነቀቁ ደግሞ በሽታው ዘልሱ የሚጣበቅብዎት አይደለም ። በመሆኑም ባገኙት ዕድል ሁሉ በመጠቀም ስለ በሽታው ያለዎትን ግንዛቤ ያዳብሩ ። ይረዳዎታል ።

ጽሑፉ የያዘው ቁም ነገር ለሰው ሁሉ እጅግ አሳሳቢ ስለሆነው በሽታ መንስኤ ፣ መተላለፊያ መንገዶች እና መከላከልና መቆጣጠር እንዴት እንደሚቻል የሚገልጽ ስለሆነ ከፍተኛ ጠቀሜታ አለው ።

የኢትዮጵያ ቤተሰብ መምሪያ ማኅበር

* * *

ጥናታዊ ጽሑፍ ታትሞ ቢወጣ ነብረተሰቡን ለማስተማር የሚደረገውን ጥረት የሚያገዝ መሆኑን ማነበራችን ይገነዘባል ።

የአብዮታዊ ኢትዮጵያ የሴቶች ማኅበር ።

* * *

መጽሐፉ ታትሞ በአንባቢያን እጅ ቢገባ ጠቃሚነቱ የተረጋገጠ ነው ። ስለዚህ መጽሐፉ ቢታተም የኢትዮጵያ ወንጌላዊት ቤተክርስቲያን መካነ ኢየሱስም መጽሐፉ ተሠራጭቶ በኅብረተሰቡ እጅ እንዲገባ አስፈላጊውን ትብብርና ድጋፍ የምታደርግ መሆኗን እንገልጻለን ።

የኢትዮጵያ ወንጌላዊት ቤተክርስቲያን መካነ ኢየሱስ

* * *

የጽሑፉን ረቂቅ አንብቦን ለኅብረተሰቡ በጣም ጠቃሚና ትምህርት አዘል ከመሆኑም በላይ ወቅታዊና አሳሳቢ ሆነን እርዕስተ ገጻዬ ላይ የተዘጋጀ ስለሆነ ብዙ እንባቢ ሊያገኝ የሚችል መሆኑንም ጭምር አምነንበታል ።

የኢትዮጵያ መጻሕፍት ድርጅት

“ የኤድስ በሽታ ” በሚል ርዕስ የተዘጋጀው ጥናታዊ ጽሑፍ በመሥሪያ ቤታችን በዝርዝር ተገምግሟል ። በተጨማሪም የቋንቋንውን ጥራት በተመለከተ ከባሕል ሚኒስቴር የቋንቋ ምሑራን አስተያየት እንዲሰጡበት ተደርጓል

በዚህም መሠረት ጥናታዊ ጽሑፉ እንዲታተም በደረግ የኤድስን በሽታ ለመከላከልና ለመቆጣጠር የሚደረገውን ጥረት የሚያግዝ መሆኑን እናረጋግጣለን ።

የጤና ጥበቃ ሚኒስቴር

* * *

እርሱም ያዘጋጁት . . . ጽሑፍ ኅብረተሰቡ በሚረዳውና በሚገባው ሁኔታ የቀረበ በመሆኑ ሕትመቱ በአስቸኳይ ቀጥሎ በወጣ የማስተባበሪያው ቢሮና የጤና ባለሙያዎች ለሚያደርጉት ትምህርታዊ ቅስቀሳ የሚያግዝ መሆኑን እናረጋግጣለን ።

የኢትዮጵያ ጤና ባለሙያዎች ኦንድንት ማኅበር

* * *

የኢትዮጵያ ቀይ መስቀል ማኅበር የኤድስን በሽታ ለመከላከልና ለመቆጣጠር ከሚደረገው ብሔራዊ ጥረት አኳያ ለመዘርጋት ላቀደው ፕሮግራም መጽሐፉ ጠቃሚ እንደሚሆን ልናረጋግጥልዎ እንወዳለን ።

የኢትዮጵያ ቀይ መስቀል ማኅበር

* * *

We strongly feel that you should be appreciated for your valuable contributions against the deadly disease-AIDS, that threatens the lives of many people in the world today.

Redd Barna - Ethiopia

ክፍላገሪ አስተያየቶችን ከውስጥ ይመልከቱ

ዋጋው ሁለት ብር